

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและพื้นที่ชุ่มน้ำ
ในจังหวัดเพชรบูรณ์

สุรางค์รัตน์ พันแสง

พวงผกา แก้วกรม

สุรีย์พร ธรรมิกพงษ์

มีนาคม 2555

รหัสโครงการ 2554A14563050

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ
ในจังหวัดเพชรบูรณ์

สุรางค์รัตน์ พันแสง (มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์)

พวงผกา แก้วกรม (มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์)

สุรีย์พร ธรรมิกพงษ์ (มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์)

สนับสนุนโดยสำนักบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษา

และพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ

สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ เนื่องจากความร่วมมือจากบุคลากรและหน่วยงานต่าง คณะผู้วิจัยจึงขอขอบคุณพรราช เขียวประดิษฐ์ คุณอรรณพ ทิพย์แสง และคุณอดุล สิมลี ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการดำเนินการวิจัยในภาคสนาม ขอขอบคุณประชาชนในตำบลห้วยไร่ที่อำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการวิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่และนักศึกษาหลักสูตรชีววิทยาที่ช่วยในการดำเนินงานวิจัย ขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ที่สนับสนุน และประสานงานในการดำเนินโครงการวิจัยด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณคณะกรรมการประเมินผลการวิจัยที่ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน และโครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักบริหารโครงการวิจัยในอุดมศึกษา และพัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติ สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ชื่อโครงการ (ภาษาไทย) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำในจังหวัดเพชรบูรณ์
(ภาษาอังกฤษ) Encourage ecotourism and restoring of Wetland in Phetchabun Province

ชื่อผู้วิจัย อาจารย์สุรางค์รัตน์ พันแสง¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พวงผกา แก้วกรม¹ และอาจารย์สุรียพร ธรรมิกพงษ์²

¹ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

² คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภท โครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษา ประจำปี 2554

จำนวนเงิน 130,000 บาท ระยะเวลาทำการวิจัย 10 เดือน

ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2554 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2555

บทคัดย่อ

ภาษาไทย: การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเมินความเป็นไปได้และศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เสนอแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และฟื้นฟูสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานเพื่อบูรณาการองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจ โดยจะทำการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำการประเมินมาตรฐานคุณภาพการท่องเที่ยวโดยจะเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักและนักวิชาการในท้องถิ่น และทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยใช้แบบสอบถามกึ่งมีโครงสร้างเพื่อรวบรวมข้อมูลทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ผลการสัมภาษณ์ประชาชนพบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจในตำบลห้วยไร่ คือ อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น และหนองฮี ประเพณีและวัฒนธรรมของตำบลห้วยไร่และพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ การพ้อนแซบลาน และเทศกาลประเพณีลอยกระทงและงานเฉลิมฉลองอนุสรณ์สถานเมืองราด อีกทั้งยังมีเส้นทางเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอื่น ได้แก่ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว และภูกระดึง ในการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว ในด้านศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นพบว่า อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นมีความเหมาะสมหรือศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนประกอบด้วย 1) การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน 2) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว 3) การพัฒนาสินค้า บริการในชุมชน และ 4) การป้องกันและรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การฟื้นฟู / แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ / พื้นที่ชุ่มน้ำ / จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาษาอังกฤษ: This study was investigated on feasibility and potential to promote eco-tourism, developed eco-tourism and natural conservation management plan and restore wetland

area in Phetchabun Province. This research was using mixed method which integrated scientific and socio-economic data. The technique to selected a key stakeholders was using stakeholder analysis. For evaluated standard quality of tourism was analyzed by a key stakeholders and local academic staffs. Semi-structure questionnaire was used for asking focused groups to collecting the socio-economic information and the important tourism places in this area. The results on tourism indicated that the interesting natural places were Pak Huai Knon Khan reservoir and Nong Hee. A traditional and cultural festivals in this and adjacent area were rocket festival, Kun Kaow Tip festival, Font Khap Lan and Loy Krathong and Mueang rat monument ceremony. The connection route tour in adjacent area are Namnao and Phukradung National Park. For ecotourism quality evaluation indicated that Pak Huai Knon Khan have a suitably or potential to promoted to ecotourism area. Management plan for conserving natural resources and enhance sustainable ecotourism land including with develop and restore sustainable tourism, construction on basic and facilities structures, develop goods and services in local area and finally the protection and safety of tourist.

Keywords: Restoring / ecotourism / Wetland / Phetchabun Province

	หน้าที
กิตติกรรมประกาศ	iii
บทคัดย่อไทย	iv
บทคัดย่ออังกฤษ	v
สารบัญ	vi
สารบัญตาราง	viii
สารบัญภาพ	ix
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญ และที่มาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
กรอบแนวความคิดของการวิจัย	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	5
การท่องเที่ยว	15
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	19
มาตรฐานที่ใช้ในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	21
แนวความคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว	23
หลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	24
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	
วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำวิจัย	27
วิธีดำเนินการวิจัย	28
การกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา สํารวจพื้นที่ และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	28
การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	29
การประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่	29
การเก็บข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว	30
การวิเคราะห์ผลทางสถิติ	31

	หน้าที่
	การนำเสนอแผนการจัดการการท่องเที่ยว
	การจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
บทที่ 4	ผลการวิจัยและอภิปรายผล
	การวิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
	ข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและประเพณี
	การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
	แผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
บทที่ 5	สรุปและข้อเสนอแนะ
	สรุป
	ข้อเสนอแนะ
	เอกสารอ้างอิง

ตารางที่		หน้าที่
2.1	เส้นทางคมนาคมหลักในตำบลห้วยไร่	10
2.2	สภาพภูมิประเทศของตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์	12
2.3	ข้อมูลจำนวนประชากรและครัวเรือนในตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์	15
2.4	เปรียบเทียบศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของไทยระหว่าง พ.ศ.2550-2552	18
4.1	ระดับความสำคัญและอิทธิพลของกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	34
4.2	เพศของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	35
4.3	อายุของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	35
4.4	เชื้อชาติของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	36
4.5	สัญชาติของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	36
4.6	ศาสนาที่ประชากรที่ทำการสัมภาษณ์นับถือ	36
4.7	ระดับการศึกษาของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	36
4.8	สถานภาพสมรสของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	37
4.9	สถานภาพในครัวเรือนของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	37
4.10	อาชีพหลักของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	37
4.11	รายได้เฉลี่ยของครอบครัวประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	38
4.12	ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชนของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	38
4.13	ประเภทที่อยู่อาศัยของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	38
4.14	การถือครองที่ดินของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์	39
4.15	การประเมินศักยภาพของอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นและความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ของชุมชน	40
4.16	การประเมินทัศนคติของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	47
4.17	การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเด็นของด้านศักยภาพ ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	49
4.18	ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยว และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง	53

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้าที่
1.1	แบบจำลองแนวความคิดของโครงการวิจัย	3
2.1	แผนที่ตั้งและขอบเขตตำบลห้วยไร่	6
2.2	องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่	6
2.3	แผนที่ตั้ง (ก) และสภาพของอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น (ข)	8
2.4	สภาพบ้านเรือนประชาชนในตำบลห้วยไร่	9
2.5	สภาพเส้นทางคมนาคมในพื้นที่ตำบลห้วยไร่	11
2.6	ลักษณะการพัฒนาของการท่องเที่ยว	23
2.7	แสดงแนวคิดสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วม	24
3.1	พื้นที่ศึกษาวิจัยตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์	28
4.1	ลักษณะของอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นบริเวณสันเขื่อน	42
4.2	สภาพทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น	42
4.3	ประเพณีบุญบั้งไฟที่เป็นวัฒนธรรมของตำบลห้วยไร่	42
4.4	บั้งไฟที่ร่วมขบวนแห่ในพิธีบุญบั้งไฟในตำบลห้วยไร่	43
4.5	อนุสรณ์สถานเมืองรัตและประเพณีลอยกระทงในตำบลบ้านหวาย	44
4.6	กิจกรรมการลอยโคมในประเพณีลอยกระทง	45
4.7	การดำเนินกิจกรรมโดยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาครัฐและชุมชน	54
4.8	การปลูกต้นไม้ในบริเวณสันเขื่อนเพื่อปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โดยนายกององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่	54
4.9	กิจกรรมการปล่อยปลาโดยเจ้าหน้าที่รัฐในชุมชน นายกององค์การบริหารส่วนตำบล อาจารย์มหาวิทยาลัย ประชาชน และนักเรียนนักศึกษา	55
4.10	การรณรงค์เก็บขยะในบริเวณอ่างเก็บน้ำ	56

บทนำ

1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ เป็นอย่างมาก โดยสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศปีละหลายแสนล้านบาท ประเทศไทยเป็นประเทศแรกๆ ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกที่ได้เริ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวนานาชาติ โดยมีการกำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่โครงการ Visit Thailand Year ในปี 2530 โครงการ Amazing Thailand ในปี 2541-2542 และโครงการ Unseen in Thailand ในปี 2547 ทำให้ประเทศไทยประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับของต่างชาติมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวภายในประเทศที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 64.25 ล้านคน ในปี 2543 เพิ่มขึ้นเป็น 79.62 ล้านคน ในปี 2546 (กองสถิติและวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546) เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 4.24 เปอร์เซ็นต์ต่อปี สร้างรายได้ให้กับประเทศในช่วงปี 2540-2546 เฉลี่ยมากถึง 4.7 แสนล้านบาทต่อปี

จากการที่ประเทศไทยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สวยงาม และมีคุณค่าทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม อีกทั้งความมีมิตรไมตรีของคนไทย ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวต่างชาติต้องการเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยือนประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ในขณะที่จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่โด่งดังมากมายหลายแห่ง สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักกันมากก็คือ อุทยานแห่งชาติเขาค้อ โดยในแต่ละปีอุทยานแห่งชาติเขาค้อต้องรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยเฉพาะในฤดูหนาวที่จัดเป็นฤดูกาลท่องเที่ยวที่สำคัญ แต่ก็ยังมีแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ๆ ที่ยังไม่ได้เป็นที่รู้จักมากนัก เช่น น้ำตกห้วยป่าฝ้าย ถ้ำแมบ หรือผาอุบข้าว ในตำบลน้ำก้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ หรืออ่างเก็บน้ำป่าแดง อ่างเก็บน้ำป่าเลา หรืออ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น ในตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก นอกจากนี้ยังมีประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่น่าสนใจอีกมากมาย ทั้งประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ หรือฟ้อนแซ่บลานของตำบลห้วยไร่ ในขณะที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีคุณค่ามหาศาลต่อชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์นั้นมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่หลากหลาย และมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ แต่อย่างไรก็ดีในชุมชนก็ยังไม่สามารถที่จะจัดการบริหารพื้นที่เหล่านี้ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เต็มศักยภาพที่ทรัพยากรในท้องถิ่นมีอยู่แล้วได้ ซึ่งงานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ที่จะร่วมมือกับชุมชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการประเมินความเป็นไปได้ของการพัฒนาที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น เพื่อจะส่งเสริมและกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชน อีกทั้งยังต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรพื้นที่ชุ่มน้ำในชุมชนไว้เพื่อเป็นประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นต่อไป นอกจากนี้ ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ให้แก่องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปใช้ประกอบการตัดสินใจกำหนดนโยบายในการวางแผนเพื่อพัฒนา ปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก การร่วมกันฟื้นฟูสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำและป่าไม้บริเวณต้นน้ำหรือพื้นที่เสื่อมโทรม ในชุมชนของจังหวัดเพชรบูรณ์

1.2 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลักของโครงการวิจัยนี้ คือ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเมินความเป็นไปได้ ศักยภาพ และฟื้นฟูสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำในชุมชนพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อวิเคราะห์ผล ความเป็นไปได้ทางด้านปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพ ชีวภาพ และสังคม เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย และสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวก ที่มีผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเสนอแนะแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยกำหนดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และร่วมฟื้นฟูสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำที่เสื่อมโทรม

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ประเด็นสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบและเป็นแนวทางเบื้องต้นในการกำหนดขอบเขต การศึกษาและการวางแผนการศึกษาได้แก่

1. ต้องมีการวางแผนโดยผู้ที่มีความเข้าใจถึงระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ
2. การศึกษาวิจัยต้องครอบคลุมบริเวณที่จะมีผลทั้งหมด
3. ต้องคำนึงถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล
4. ต้องได้ข้อมูลที่สามารถวิเคราะห์ระบบนิเวศได้อย่างน่าเชื่อถือ
5. ต้องให้ความสำคัญกับชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในด้านการตั้งถิ่นฐาน และศักยภาพในการส่งผลต่อ

ประเด็นการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตการพื้นที่ศึกษา

การกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาในระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำค่อนข้างยุ่งยากและซับซ้อน เนื่องจาก ความสัมพันธ์กันของระบบนิเวศป่าไม้ ระบบนิเวศแหล่งน้ำ และระบบนิเวศดินที่มีอยู่ อย่างไรก็ตามอาจ กำหนดกรอบของพื้นที่ศึกษาตามหลักการโดยทั่วไป คือ

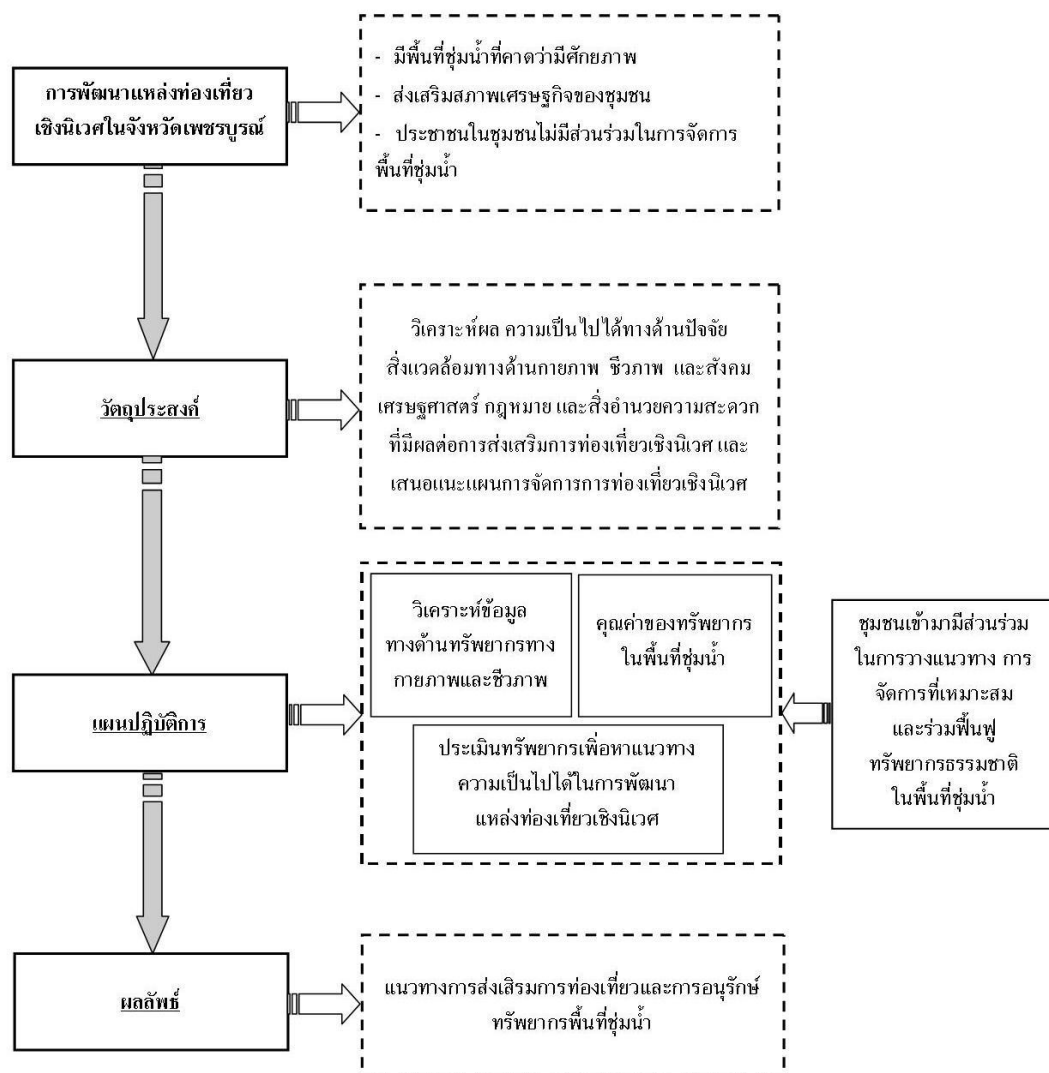
- พื้นที่ศึกษาวิจัย เป็นพื้นที่ที่เป็นระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ และชุมชนที่คาดว่าจะมีส่วนได้ส่วนเสียต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ มากที่สุด โดยจะทำการกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษาให้กว้างมากที่สุดตามกำลังคน งบประมาณ เวลา และปัจจัยจำกัดอื่น ๆ ที่ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการ โดยโครงการวิจัยนี้จะดำเนินการวิจัยในพื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น ตำบลห้วยไร่ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อวิเคราะห์ผล ความเป็นไปได้ทางด้านปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพ ชีวภาพ และสังคม เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย และสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.3.2 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลในการพิจารณาและประเมินความเป็นไปได้ ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ของพื้นที่ชุ่มน้ำ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาส่งเสริม รวมถึงการวางแผนทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการที่ยาวนานพอ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง สมบูรณ์ และเชื่อถือได้ แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากข้อจำกัดในด้านระยะเวลา โครงการวิจัยนี้มีระยะเวลาดำเนินการวิจัย ทั้งหมด 10 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2555

1.4 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

แบบจำลองแนวความคิด (Conceptual model) ของโครงการวิจัยนี้แสดงไว้ในภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 แบบจำลองแนวความคิดของโครงการวิจัย

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการประเมินความเป็นไปได้ของการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของพื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น ตำบลห้วยไร่ อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อม สังคม-เศรษฐกิจ ของชุมชนในพื้นที่ศึกษา
3. ข้อมูลด้านการเสนอแนะแนวความคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อการท่องเที่ยว
4. แนวทางและแผนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยว รวมทั้งกลยุทธ์ในการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมกิจกรรมที่เหมาะสม

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการสืบค้นเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและพื้นที่ชุ่มน้ำในจังหวัดเพชรบูรณ์ จึงได้สรุปเนื้อหาวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อโครงการวิจัยนี้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

2.1.1. ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลห้วยไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พิกัดทางภูมิศาสตร์ UTM WGS 84 748968 N, 1860775 E หรือ N $16^{\circ} 49' 1.1''$, E $101^{\circ} 21' 50.5''$ พื้นที่ตั้งอยู่บนความสูง 204 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล พื้นที่ของชุมชนตั้งอยู่ใกล้ภูเขาเรียกว่า เทือกเขาเพชรบูรณ์ฝั่งตะวันออก มีอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ตำบลห้วยไร่มีพื้นที่ทั้งหมด 12,758 ไร่ พื้นที่การเกษตร 7,945 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 62.27 ของพื้นที่ทั้งหมด) โดยแบ่งเป็นพื้นที่นา 6,367 ไร่ พื้นที่ไร่ 1,319 ไร่ ไม้ผลไม้ยืนต้น 1,212 ไร่ พืชผักและไม้ดอกไม้ประดับ 57 ไร่ และพื้นที่การเกษตรอื่น ๆ 200 ไร่

อาณาเขตของตำบลห้วยไร่

- ทิศเหนือ ติดกับตำบลท่าอิบุญ หมู่ที่ 7 บ้านบุง โดยมีลำห้วยอีเลิศ เป็นเส้นแบ่งอาณาเขต มีลักษณะเป็นที่ลาดเชิงเขา

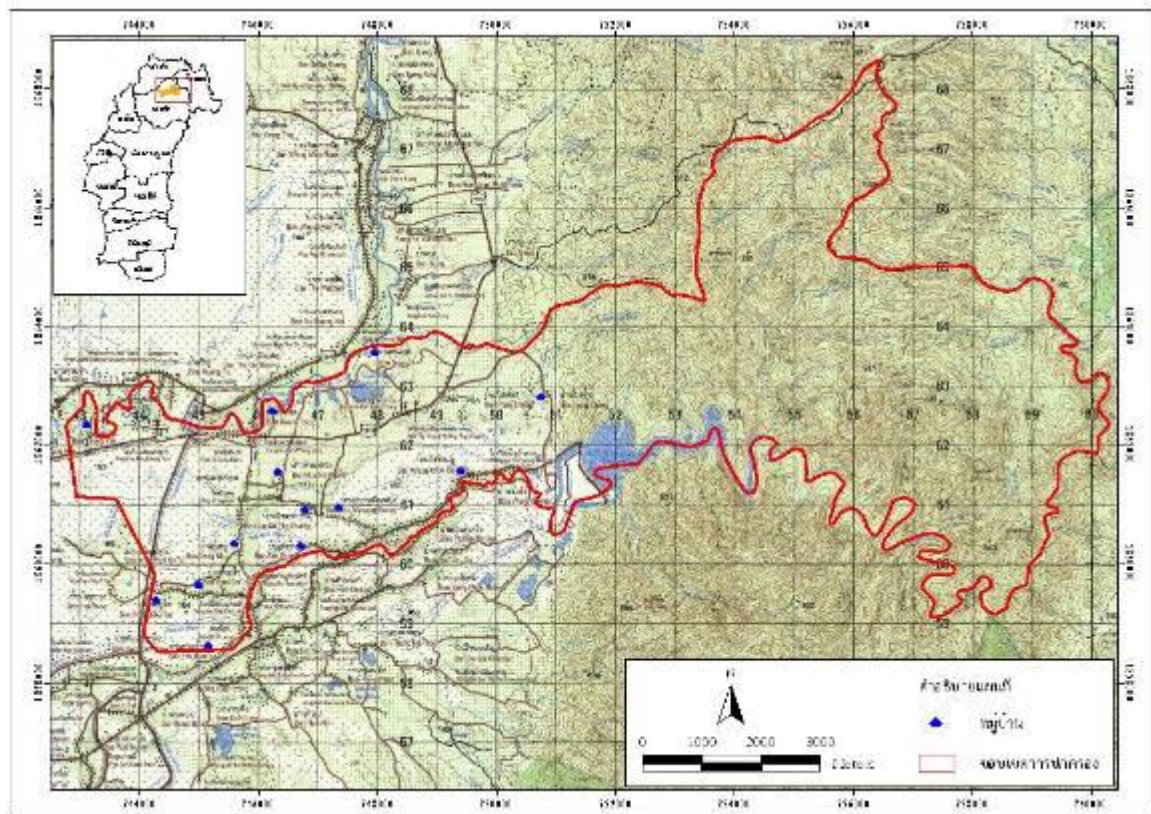
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลหลักด่าน ตำบลวังกว้าง เขตอำเภอน้ำหนาว มีสภาพพื้นที่เป็นภูเขา มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3 ใน 4 ส่วน ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบล และเป็นต้นน้ำลำธารที่สำคัญหลายสาย แต่ที่เป็นสายสำคัญของตำบลห้วยไร่ คือ ห้วยขอนแก่น

- ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลบ้านดัว และตำบลบ้านโสก พื้นที่ส่วนมากเป็นพื้นที่นา โดยถือเอาพื้นที่คลองเป็นศูนย์กลางแบ่งเขตคนละฝั่งเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

- ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลสักหลง โดยมีแม่น้ำป่าสักเป็นเส้นแบ่งอาณาเขต

แผนที่แสดงขอบเขตการปกครองของตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แสดงในภาพที่

2.1 โดยตำบลห้วยไร่อยู่ภายใต้การปกครองดูแลขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่ (ภาพที่ 2.2) ซึ่งได้มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่, 2554)

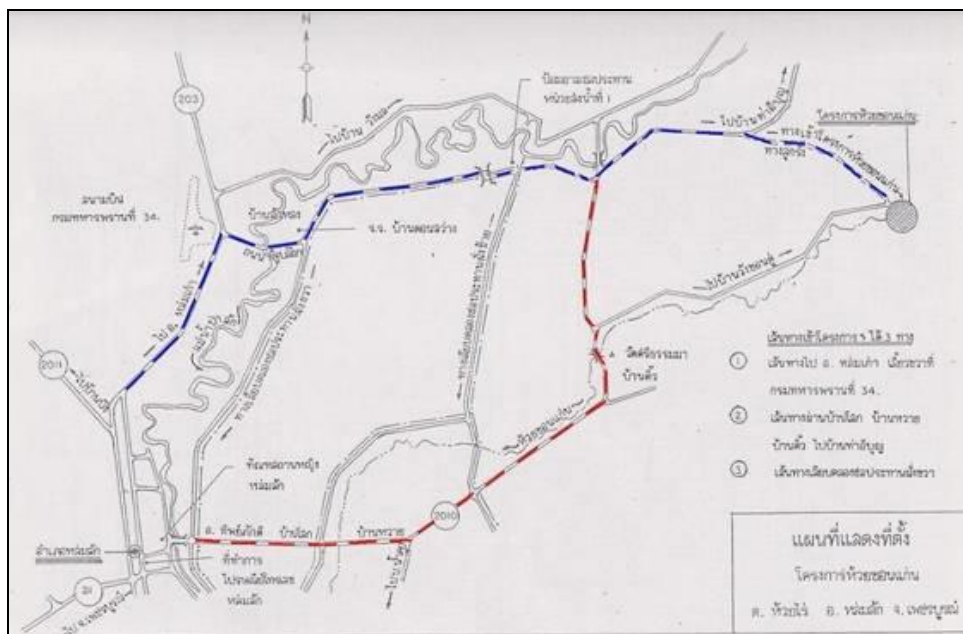

ภาพที่ 2.1 แผนที่ตั้งและขอบเขตตำบลห้วยไร่

ภาพที่ 2.2 องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่

ในเขตพื้นที่ตำบลห้วยไร่มีพื้นที่ชุ่มน้ำทางธรรมชาติที่มีการสร้างขึ้นเป็นพื้นที่สำหรับกักเก็บน้ำ คือ อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น ซึ่งจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือเชิงอนุรักษ์ แผนที่แสดงตำแหน่งของอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นแสดงไว้ในภาพที่ 2.3 โดยสภาพทั่วไปของบ้านเรือนประชาชนในชุมชนตำบลห้วยไร่ แสดงไว้ในภาพที่ 2.4

(ก)

(ข)

ภาพที่ 2.3 แผนที่ตั้ง (ก) และสภาพของอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น (ข)

ภาพที่ 2.4 สภาพบ้านเรือนประชาชนในตำบลห้วยไร่

2.1.2 การคมนาคม

เส้นทางคมนาคมหลักที่ใช้เดินทางมายังตำบลห้วยไร่มีถนนลาดยางและลูกรัง เข้าถึงทุกหมู่บ้าน ถนนสายหลักได้แก่ ถนนสายบ้านตัว - หล่มสัก และถนนบ้านตัว - ทำอัญญ ตำบลห้วยไร่ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอหล่มสักประมาณ 11 กิโลเมตร การเดินทางไประหว่างอำเภอหล่มสักและหมู่บ้านต่างๆ ยังพื้นที่ส่วนใหญ่ประชาชนจะใช้รถมอเตอร์ไซด์หรือรถยนต์ส่วนตัวในการเดินทางสัญจร เส้นทางคมนาคมหลักในพื้นที่มีดังนี้

ตารางที่ 2.1 เส้นทางคมนาคมหลักในตำบลห้วยไร่

ชื่อถนน	ระยะทาง (กม.)	ชนิดของถนน
เส้นทางที่ 1 ถนนเชื่อมระหว่าง อบต.ห้วยไร่/อำเภอหล่มสัก	12	ลาดยาง
ออกจาก ตำบลห้วยไร่ หมู่ที่ 3 บ้านห้วยไร่ ผ่าน ตำบล บ้านตัว ตำบล บ้านโสก ถึงอำเภอหล่มสัก	8	ลาดยาง
เส้นทางที่ 2 จากหมู่ที่ 5 ผ่านหมู่ที่ 6 ตามถนนสายคลองชลประทาน ซึ่งแยกจากโครงการชลประทานชัยแม่น้ำป่าสัก ผ่าน ตำบลสักหลง ตำบลตาลเดี่ยว เป็นถนนสายลาดยาง	6	ลาดยาง
จากหมู่ที่ 5 หรือ จะข้ามถนนเชื่อมระหว่างหล่มสัก ไป หล่มเก่า โดยข้ามสะพานที่ บ้านสักหลง	8	ลาดยาง
เส้นทางที่ 3 ออกจาก ตำบลห้วยไร่ข้ามสะพานแม่น้ำป่าสักที่บ้านวังร่อง (หมู่ที่ 5) ผ่านบ้านวังรุ บ้านสักแห้ง จดถนนสายหล่มสัก – ไปอำเภอหล่มเก่า	5	ลาดยาง
- ไปอำเภอหล่มสัก	10	ลาดยาง
- ไปอำเภอหล่มเก่า	15	ลาดยาง
1.ถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ครอบคลุมหมู่บ้าน 1 – 12	30	ลาดยาง
มีถนนเชื่อมระหว่างทุกหมู่บ้าน กับหมู่ที่ 13 ถนนลูกรัง	4	ลาดลูกรัง
หมู่ที่ 1 ไปหมู่ที่ 2	1	ลาดยาง
หมู่ที่ 2 ไปหมู่ที่ 3	2	ลาดยาง
หมู่ที่ 3 ไปหมู่ที่ 4	2	ลาดยาง
หมู่ที่ 4 ไปหมู่ที่ 5	2	ลาดยาง
หมู่ที่ 5 ไปหมู่ที่ 6	2	ลาดยาง

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ชื่อถนน	ระยะทาง (กม.)	ชนิดของถนน
หมู่ที่ 6 ไปหมู่ที่ 7	3	ลาดยาง
หมู่ที่ 7 ไปหมู่ที่ 8	4	ลาดยาง
หมู่ที่ 8 ไปหมู่ที่ 9	4	ลาดยาง
หมู่ที่ 10 ไปหมู่ที่ 11	3	ลาดยาง

หมู่ที่ 11 ไปหมู่ที่ 12	4	ลาดยาง
หมู่ที่ 12 ไปหมู่ที่ 13	5	ลูกรัง

ภาพที่ 2.5 สภาพเส้นทางคมนาคมในพื้นที่ตำบลห้วยไร่

2.1.3. สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่ของตำบลห้วยไร่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสูงสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบน้ำท่วมไม่ถึง มีลักษณะเป็นเนินเขา โดยมีสภาพภูมิประเทศในลักษณะนี้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 77.07 เปอร์เซ็นต์ (ตารางที่ 2.1) ส่วนพื้นที่ที่เหลือเป็นพื้นที่ราบน้ำท่วมถึง ดินส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นเนื้อดินร่วนปนทราย ในชุมชนมีระบบชลประทานไหลผ่าน พื้นที่ป่าไม้โดยรอบมีเหลือค่อนข้างน้อยมาก เนื่องจากมีการตัดฟันไม้เพื่อทำเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและนำมาใช้ประโยชน์ (แผนพัฒนาสามปี องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่, 2554) แต่สำหรับพื้นที่ป่าไม้ที่อยู่ในเขตอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของตำบล ยังคงมีลักษณะดั้งเดิมของป่าธรรมชาติอยู่มาก เนื่องจากเป็นพื้นที่อนุรักษ์ของกรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืชและพื้นที่บางส่วนอยู่ในความดูแลของกรมชลประทาน

ตารางที่ 2.2 สภาพภูมิประเทศของตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเภท	หมู่ที่	จำนวน (ไร่)	เปอร์เซ็นต์
ที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง	1 -13 บางส่วน	2,925	22.93
ที่ราบ/เนิน น้ำท่วมไม่ถึง	1 -13 บางส่วน	9,833	77.07
ภูเขาสูง	-	-	-
รวม			100

2.1.4 สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศจัดอยู่ในภูมิอากาศประเภทฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู ทั้งนี้เพราะจังหวัดเพชรบูรณ์ตั้งอยู่ในโซนร้อนทางตอนเหนือของเขตกึ่งเขตร้อน และอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมประจำฤดู เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นภูเขาสูง ความเย็นจึงยาวนานกว่าพื้นที่ราบภาคตะวันออก และภาคเหนือทั่วไป โดยแบ่งเป็น 3 ฤดู ดังนี้ ฤดูฝนครอบคลุมตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม กินเวลาประมาณ 6 เดือน โดยเฉพาะบางช่วง

เดือนกันยายน ฝนจะตกหนัก มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,458 มิลลิเมตร/ปี ฤดูหนาวเริ่มจากเดือนพฤศจิกายนไปจนกระทั่งต้นเดือนกุมภาพันธ์ รวมระยะเวลาประมาณ 3 เดือน อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 10.19 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนเริ่มจากกลางเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงต้นเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 28.13 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 76.2 เปอร์เซ็นต์

2.1.5 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

สภาพป่าเป็นผสมประกอบด้วยป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้งและป่าเบญจพรรณขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น และป่าไผ่มีไม้ขึ้นล่งรเวลาที่จะฟื้นสภาพป่า และมีไม้มีค่าทางเศรษฐกิจหลายชนิด ทรัพยากรสัตว์ป่า เนื่องจากบริเวณพื้นที่ป่าดังกล่าว มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ และอาณาเขตโดยรอบติดต่อกับอุทยานแห่งชาติ น้ำหนาว และอุทยานแห่งชาติตาเดหมอก ทำให้สภาพป่าเมื่อรวมกันแล้วกว้างขวาง ทำให้สัตว์ป่าชุกชุม และมีแหล่งน้ำแหล่งอาหารสมบูรณ์ ซึ่งพบสัตว์อาศัยอยู่หลายชนิด เช่น เลียงผา หมี เก้ง กวาง ลิ่น หมูป่า อีเห็น ชะมด ชะนี ลิงเม่น ไก่ฟ้า และนกชนิดต่างๆ

2.1.6 แหล่งน้ำและทรัพยากรดิน

ข้อมูลของแหล่งน้ำที่สำคัญทั้งที่เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติและแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้นในพื้นที่ตำบลห้วยไร่ มีดังต่อไปนี้

แหล่งน้ำธรรมชาติ

แหล่งน้ำ	หมู่ที่	ใช้ประโยชน์สำหรับ	สภาพการใช้งาน	
			ตลอดปี	เฉพาะฤดูกาล
ห้วยขอนแก่น	8,12,1,2,3,7	ข้าวนาปี พืชผัก ยาสูบ	/	
หนองฮีใหญ่	11	ข้าวนาปี พืชผัก ยาสูบ	/	
หนองฮีน้อย	11	ข้าวนาปี พืชผัก ยาสูบ	/	

แหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น

แหล่งน้ำ	จำนวน (แห่ง/สาย)	หมู่ที่	ใช้ประโยชน์ สำหรับ	สภาพการใช้งาน	
				ตลอดปี	เฉพาะฤดูกาล
อ่างเก็บน้ำ	1	8,12,1,2,3,7	ข้าว พืชผัก ยาสูบ	/	
สระน้ำ	50	ทุกหมู่บ้าน	ข้าว พืชผัก ยาสูบ		/
เหมืองฝาย	1	5,6,7	ข้าว พืชผัก ยาสูบ	/	
บ่อบาดาล	230	ทุกหมู่บ้าน	ข้าว พืชผัก ยาสูบ	/	
บ่อน้ำตื้น	450	ทุกหมู่บ้าน	ข้าว พืชผัก ยาสูบ	/	

กลุ่มชุดดิน ความเหมาะสมของดิน และข้อจำกัดของดิน

กลุ่มชุดดิน	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	ความเหมาะสมของกลุ่มชุดดินสำหรับพืช					
			ข้าว	พืชไร่	ไม้ผล	ทุ่งหญ้า	พืชผัก	ป่าไม้
ที่ 15	8,357	65.50	1	3t	3t	2 f	3f	
ที่ 33 b	1,719	13.47	3t	1t	1	1t	1t	
ที่ 35 b	1,682	13.18	3t	1s	1	1	1s	
ที่ 47 c	252	1.98	3t	2g	2g	1	2g	
ที่ 47 d	248	1.94	3t	2 t	2g	1	2g	
ที่ 48 b	450	3.53	3t	2g	2g	1	2g	
ที่ 48 c	150	1.18	3t	2g	2g	1	2g	
รวม	12,758	100						

หมายเหตุ ความลาดชัน

- B หมายถึง ดินมีความลาดชัน 2-5%
- C หมายถึง ดินมีความลาดชัน 5-12%
- D หมายถึง ดินมีความลาดชัน 12-20%

ความเหมาะสมของดิน

- 1 หมายถึง ชั้นความเหมาะสมที่ 1 ซึ่งเป็นดินที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชที่กำหนดไว้ในตาราง
- 2 หมายถึง ชั้นความเหมาะสมที่ 2 ซึ่งเป็นดินที่ไม่ค่อยเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชที่กำหนดไว้ในตาราง

3 หมายถึง ชั้นความเหมาะสมที่ 3 ซึ่งเป็นดินที่ไม่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชที่กำหนดไว้ในตาราง

ข้อจำกัดของดิน

s หมายถึง ดินมีเนื้อดินหรือโครงสร้างไม่เหมาะสม

q หมายถึง ดินมีเศษหินหรือลูกกรังปะปนมากหรือเป็นดินตื้น

w หมายถึง ดินมีปัญหาขาดน้ำในฤดูเพาะปลูก ถ้าใช้ทำนาหรือปลูกพืชผัก

d หมายถึง ดินมีปัญหาการระบายน้ำไม่ดีหรือระบายน้ำมากเกินไป

t หมายถึง สภาพภูมิประเทศไม่เหมาะสม

f หมายถึง มีปัญหาน้ำท่วมหรือน้ำป่าทำให้เสียหายในฤดูฝน

2.1.7 ข้อมูลด้านประชากร

ตำบลห้วยไร่มีหมู่บ้านทั้งหมด 13 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่ 7,993 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,687 หลังคาเรือน รายชื่อหมู่บ้าน จำนวนประชากร และจำนวนครัวเรือนในตำบลห้วยไร่ แสดงในตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 ข้อมูลจำนวนประชากรและครัวเรือนในตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร (คน)			จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)		
		รวม	ชาย	หญิง	ครัวเรือนทั้งหมด	ครัวเรือนเกษตรกร	ร้อยละ
1	ท่าช้าง	706	338	368	145	145	100.00
2	ท่าช้าง	508	254	254	105	105	100.00
3	ห้วยไร่	648	314	334	154	154	100.00
4	ร่องคู	958	520	438	197	147	74.62
5	วังร่อง	764	369	395	198	170	85.86
6	แก่งยาว	581	277	304	119	95	79.83
7	ร่องคูใต้	637	292	345	162	162	100.00
8	วังขอนคู้	428	214	214	120	120	100.00
9	ห้วยนาขาม	638	317	321	150	130	86.67
10	ห้วยนาท่าช้าง	445	238	207	111	80	72.07
11	โป่งช้าง	439	207	232	95	95	100.00
12	ปากเหมืองแบ่ง	351	175	176	85	85	100.00
13	ท่าหนองชี	212	110	102	68	35	51.47
รวม 13 หมู่		7,315	3,625	3,690	1,709	1,523	89.12

ที่มา (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่, 2554)

2.2 การท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยวที่เสนอไว้โดย McIntosh และคณะ (1995) เสนอว่าการท่องเที่ยวเป็นผลรวมของปรากฏการณ์ต่างๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจบริการต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน ในขณะที่ Gee และคณะ (1989) ระบุว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยที่นักท่องเที่ยวคือนักท่องเที่ยวนั่นเอง

ในปี พ.ศ.2552 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวต่างชาติประมาณ 527,326 ล้านบาท หรือประมาณร้อยละ 8.5 ของมูลค่าการส่งออก ดังนั้นการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการ ที่มีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างมาก ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้ประเทศปีละหลายแสนล้านบาท โดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยมีส่วนในผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) มากถึงร้อยละ 6-7 ซึ่งถือได้ว่ามีความสำคัญมาก ธุรกิจการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงานกว่า 2 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 6-7 ของแรงงานทั้งระบบ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552) และยังเป็นตัวกลางที่ก่อให้เกิดการแพร่สะพัดของรายได้ระหว่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดธุรกิจต่อเนื่องอีกมากมาย อาทิ ธุรกิจโรงแรมและภัตตาคาร ธุรกิจการคมนาคมขนส่ง ธุรกิจการค้าของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมืองซึ่งมีผลต่อการเพิ่มการจ้างงานตามมา (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547) สำหรับการท่องเที่ยวของไทยเติบโตมาอย่างต่อเนื่อง โดยจากสถิติในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี และในปัจจุบันก็ยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยปี 2548 ถึง 2549 จำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 8.93 โดยเพิ่มจาก 91.05 ล้านคน เป็น 95.31 ล้านคน ซึ่งเพิ่มขึ้นถึง 4.26 ล้านคน โดยในปี 2548 สร้างรายได้ให้ประเทศ 712,097 ล้านบาท และปี 2549 สร้างรายได้ให้ประเทศ 804,853 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 17.08 จากปี 2548 ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยด้านบวกจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาล เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การเปิดตัวและขยายเส้นทางการบินของสายการบินต้นทุนต่ำ (ธนาการแห่งประเทศไทย, 2547) ประกอบกับมาตรการต่าง ๆ จากภาครัฐที่กำลังเร่งแก้ไข ฟื้นฟู และส่งเสริมพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติคลื่นยักษ์สึนามิ เมื่อปลายเดือนธันวาคม ปี 2547 ตลอดจนเร่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวซึ่งเป็นรายได้สำคัญของเศรษฐกิจภาคบริการมีการขยายตัวสูงขึ้น (ผู้จัดการรายสัปดาห์, 2548)

แนวโน้มด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย มีประเด็นที่สำคัญดังนี้

- ในช่วงระยะเวลา 4-5 ปี ที่ผ่านมา ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะวิกฤตต่าง ทั้งวิกฤตการณ์โรคซาร์ส (SARS) เหตุการณ์สึนามิ (Tsunami) การรัฐประหาร การเกิดวิกฤตราคาน้ำมัน โรคระบาดไข้หวัดสายพันธุ์ใหม่ 2009 เป็นเงื่อนไขข้อจำกัดในการรักษาตลาดเดิมและขยายตลาดใหม่ โดยผลกระทบจากวิกฤตในแต่ละครั้งได้ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างเด่นชัด อย่างไรก็ตามพบว่าภายหลังจากการเกิดวิกฤตในประเทศไทย ก็มีแนวโน้มที่นักท่องเที่ยวจะกลับเข้ามาท่องเที่ยวอีกครั้งในระยะเวลาไม่นานนัก
- สถานการณ์ทางการเมืองที่ไม่แน่นอน ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดความรุนแรงหรือไม่ ทำให้สถานการณ์การท่องเที่ยวของไทยในช่วงระยะเวลาต่อไปมีความท้าทายมากขึ้น การเมืองได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยว และภาพลักษณ์ของประเทศ เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมือง ทำให้นักท่องเที่ยวขาดความมั่นใจ ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาประเทศไทยลดลงอย่างรุนแรง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552)

- นักท่องเที่ยวไทยมีแนวโน้มเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น รัฐบาลได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศอย่างจริงจังในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ทั้งนี้คาดว่าในปี พ.ศ. 2553 จะมีการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทยประมาณ 88 ล้านคน/ครั้ง และก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนภายในประเทศประมาณ 413,000 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2543 ที่มีนักท่องเที่ยวเพียง 59.74 คนต่อครั้ง การท่องเที่ยวภายในประเทศมีส่วนกระจายรายได้สู่พื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ

- การเชื่อมโยงการท่องเที่ยว ประเทศไทยมีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐานในระดับหนึ่ง แต่ยังมีขีดความสามารถด้านการขนส่งต่ำกว่าสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินเดีย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) สำหรับปัญหาของระบบโลจิสติกส์ไทยยังคงมีปัญหา ด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ยังขาดการลงทุนที่เพียงพอต่อการเชื่อมโยงเส้นทางทางการท่องเที่ยว รูปแบบในการเดินทางท่องเที่ยว การเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ปัญหาด้านกฎระเบียบที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านที่ไม่เอื้อต่อการท่องเที่ยวในบางเส้นทาง

- การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศโลกจะมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย ผลการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือ โดยมีโอกาสทำให้เกิดไฟป่าได้สูงขึ้นในช่วงฤดูแล้ง โดยทางภาคเหนือของประเทศจะมีอุณหภูมิสูงขึ้นประมาณ 2-3 องศาเซลเซียส ในอีก 20 ปี ข้างหน้า จำนวนวันที่มีอุณหภูมิต่ำกว่า 15 องศาเซลเซียส หรือวันเย็น มีแนวโน้มลดลง 5-10 วันต่อปี และลดลงมากกว่า 20 วันในอีก 50 ปีข้างหน้า โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยว บริเวณภูเขา ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางด้านเอกลักษณ์ทางการท่องเที่ยว และมีความเสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่ม เนื่องจากปริมาณน้ำที่สะสม ประกอบกับแผนการระบายน้ำของพื้นที่ดังกล่าวยังไม่เหมาะสมเท่าที่ควร

- จุดอ่อนในด้านกฎระเบียบ ความปลอดภัย และนโยบายรัฐบาล องค์กรด้านการท่องเที่ยวโลกมีการจัดลำดับด้านการจัดการกฎหมาย ระเบียบ บริการพื้นฐานที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว (Regulatory framework) ของประเทศไทยไว้ในอันดับที่ 70 ของโลก โดยหากพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าประเทศไทยมีจุดอ่อนในด้านความปลอดภัย (Safety and security) อยู่ในอันดับที่ 118 (World Economic Forum, 2009)

- การกระจายอำนาจและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีการตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีบทบาทที่สำคัญในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในขณะนี้ยังมีปัญหาในด้านโครงสร้างการบริหารจัดการที่ขาดเสถียรภาพ ขาดองค์กรกลางที่มีอำนาจในการบังคับให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำตามแผน และบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงกฎระเบียบของรัฐที่ล้าหลังไม่ทันต่อการพัฒนาของภาคเอกชน ขาดความรู้ด้านการท่องเที่ยวทั้งในด้านการจัดการภูมิทัศน์และการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น เน้นการก่อสร้างมากกว่าการจัดการภูมิทัศน์ รวมไปถึงการขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนในท้องถิ่นและหน่วยงานทุกระดับ

การเปรียบเทียบศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของ 124 ประเทศโดยการจัดอันดับของ World Economic Forum พบว่าแม้ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับวิกฤตในหลายได้ แต่ก็มีผลการจัดอันดับที่ดีขึ้น ในตารางที่ 2.4 แสดงการเปรียบเทียบศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยประเทศไทยมีอันดับเลื่อนขึ้นจากอันดับที่ 43 ในปี พ.ศ.2550 เป็นอันดับที่ 42 และ 39 ในปีพ.ศ. 2551 และ 2552 ตามลำดับ (World Economic Forum, 2009)

ตารางที่ 2.4 เปรียบเทียบศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของไทยระหว่าง พ.ศ.2550-2552

ปี	ลำดับ
----	-------

	ดัชนีภาพรวม	ดัชนีความพร้อม ของภาครัฐ	ดัชนีความพร้อม ของภาคธุรกิจ	ดัชนีความพร้อม ของทรัพยากรการ ท่องเที่ยว
2550	43	41	35	59
2551	42	63	42	30
2552	39	70	40	19

ที่มา: World Economic Forum (2009)

คำนิยามของการท่องเที่ยวขององค์การสหประชาชาติที่ได้จัดประชุมว่าด้วย การเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี พ.ศ. 2506 ระบุว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีเงื่อนไขเกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ 1) ต้องมีการเดินทาง 2) ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และ 3) ต้องมีจุดหมายของการเดินทาง และได้อธิบายเพิ่มเติมของจุดหมายของการเดินทางท่องเที่ยวไว้ว่า การเดินทางท่องเที่ยวต้องมีขึ้นเพื่อการประกอบอาชีพ และการไปอยู่ประจำ และเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ ได้แก่ เพื่อพักผ่อนในวันหยุด เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา เพื่อการศึกษา เพื่อการกีฬาและบันเทิง เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ เพื่องานอดิเรก เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ และเพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา องค์ประกอบของการท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประเภท (พวยม ธรรมบุตร, 2549) คือ

1. แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญสูงสุดของการเดินทาง เนื่องจากเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวอาจจะเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่น หรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ตลอดจนการท่องเที่ยวชนบทเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถานยุคเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์
2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) หมายถึงการมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม อุทยานธรรมชาติขนส่งทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทางหรือแหล่งท่องเที่ยว
3. การมีที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Accommodation) หมายถึงการมีที่พักประเภทต่างๆ ทั้ง โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ โดยที่พักนี้จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับต่างๆ กัน ซึ่งจะทำให้มีราคาและบริการในระดับต่างกัน
4. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และกิจกรรมนันทนาการ (Recreational activities) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในยุคปัจจุบัน เพราะการท่องเที่ยวไม่ได้หมายถึงการเดินทางไปชมโบราณสถาน อนุสาวรีย์ ความงดงามของธรรมชาติเท่านั้น แต่เป็นการที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในป่าดิบชื้น การล่องแก่งในแม่น้ำ การปีนหน้าผา การดำน้ำ การพายเรือแคนูในทะเลสาบ การตกหมึกในทะเล ตลอดจนการร่วมกิจกรรมกับชุมชนเจ้าบ้าน เช่น การดำนา การเกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะเป็นประสบการณ์ที่อยู่ในการจดจำของนักท่องเที่ยว รวมทั้งก่อให้เกิดการกระจายรายได้ อีกทางหนึ่งด้วย

5. บริการเบ็ดเตล็ดทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว (Ancillary) เช่น การบริการด้านร้านอาหาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก หรือบริการห้องน้ำ สุขา เป็นต้น

2.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism เป็นคำผสมระหว่างคำว่า Ecology หมายถึงระบบนิเวศ และคำว่า Tourism หมายถึงการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวไปในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ทางสิ่งแวดล้อม ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมกับท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540) โดยในภาษาอังกฤษนั้นมีการเรียกการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ว่า Nature tourism, Biotourism หรือ Green tourism นักวิชาการของสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ได้อธิบายความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น (Ceballos-Lascurain, 1998) เช่นเดียวกับ Boo (1991) ที่ให้นิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าหมายถึง การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

สาเหตุที่ทำให้การท่องเที่ยวแบบเดิมมาเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากการท่องเที่ยวแบบเดิมนั้นปริมาณนำเศรษฐกิจมาสู่ประเทศกำลังพัฒนา แต่การท่องเที่ยวแบบนี้ทำให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยขาดจิตสำนึก สร้างมลภาวะให้ธรรมชาติขาดการป้องกันแก้ไขเกิดผลกระทบไปทั่วโลก องค์การท่องเที่ยวโลก หรือ WTO ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ Tourism, Ecotourism and Protected Area โดย (Ceballos-Lascurain, 1996) ว่า การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในปรากฏการณ์ทางการเมือง วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจที่สำคัญของศตวรรษที่ 20 ประเทศทั้งหลายไม่ควรจะทำให้มันแตกต่างกัน และเสริมว่าประชาคมโลกมองแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของแต่ละประเทศโดยรวมเหมือนเป็นสมบัติของโลก นักท่องเที่ยวทุกคนมีสิทธิ์มาดู มาชื่นชม และสัมผัสความงดงาม ความน่าทึ่ง ดูแล้วเกิดความคิด เกิดความสนใจ เกิดความพอใจ ทุกประเทศจึงควรร่วมมือกันอนุรักษ์ ส่วนใดเสียหายก็ควรปรับปรุงแก้ไขให้ธรรมชาติกลับคืนมาอย่างเดิมเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นหลัง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ให้ความหมายไว้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมายถึง การท่องเที่ยวไปในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ทางสิ่งแวดล้อม ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมกับท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อบ่งบอกให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีสาระสำคัญ ดังนี้

- แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม
- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย
- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนั้น จะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่ การเสริมแต่ง หรือ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity/Authentic/Endemic/Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Ecosystem) ในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based tourism)
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)
4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community/People participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิดวางแผน ปฏิบัติตามแผนได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น และเป็นการกระจายรายได้อีกทางหนึ่งด้วย

2.4 มาตรฐานที่ใช้ในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

Law และคณะ (1977) เสนอมาตรฐานที่ใช้ในการวางแผนซึ่งมีประโยชน์ในการประเมินหลักการทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวและใช้กำหนดขนาดที่เหมาะสมของที่พักรวม สิ่งอำนวยความสะดวกและขนาดที่ดิน แหล่งท่องเที่ยวทุกอย่างควรสะท้อนถึงความต้องการโดยเฉพาะของตนเอง ในเรื่องของหลักการและภาพลักษณ์ (Image) ของแหล่งเที่ยวนั้นให้สัมพันธ์กับคุณลักษณะของพื้นที่และสภาพแวดล้อม ตลอดจนลักษณะของสังคมและกายภาพของท้องถิ่นนั้น ๆ มาตรฐานที่ใช้มีความสัมพันธ์กับส่วนต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ขีดจำกัดขั้นต่ำ (Thresholds) คือ จำนวนนักท่องเที่ยวขั้นต่ำที่สุดที่จะมาอุดหนุน หรือใช้สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

2. ขนาดความสามารถรองรับได้ (Carrying capacity) คือ จำนวนนักท่องเที่ยวขั้นสูงสุดที่สามารถจะรองรับได้โดยไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสียหาย เช่น ขนาดความสามารถรับได้ของหาดทราย

3. พื้นที่ดินและอาคาร (Land and building area) คือ ขนาดของพื้นที่ที่จะรองรับอาคารและที่โล่งว่างต่อความหนาแน่นโดยเฉลี่ยของแต่ละประเภทและกิจกรรม เช่น พื้นที่ของอาคารพักแรมต่อคน หรือพื้นที่โล่งว่างสำหรับสันทนาการต่อคน

4. โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) คือ ปริมาณความต้องการทางโครงสร้างพื้นฐานต่อคน เช่น เส้นทางคมนาคม น้ำใช้ และบริการทางสังคม

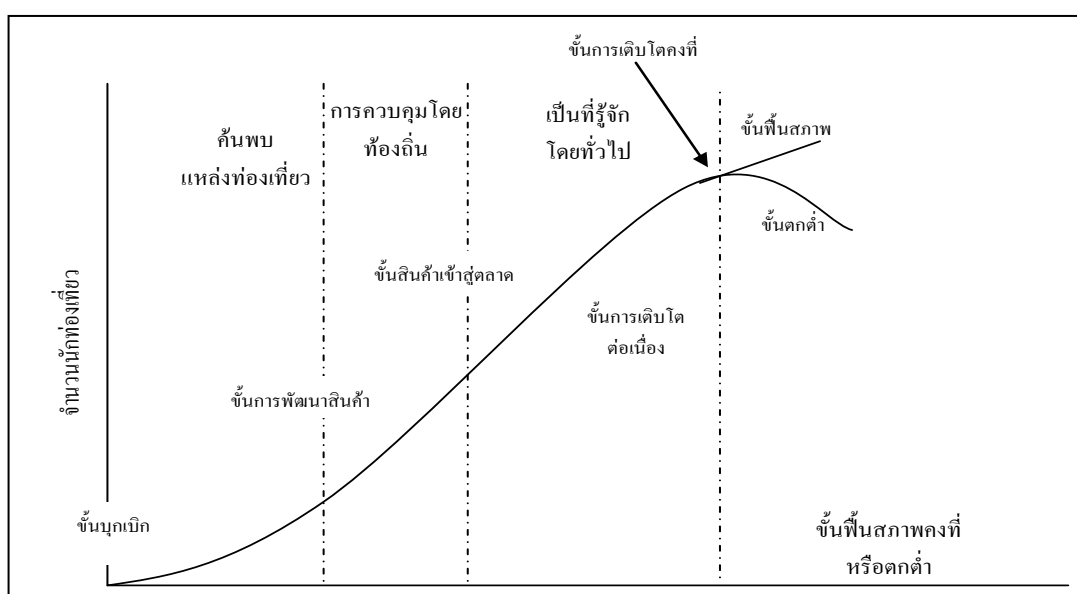
5. กำลังคนที่สนับสนุน (Support population standards) คือ ความต้องการกำลังคน และบริการที่จะมาสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อม

จากการศึกษารูปแบบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พบว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมักจะเริ่มจากศูนย์กลาง (Core) และขยายจากศูนย์กลางมากขึ้น ในแหล่งท่องเที่ยวชายทะเล ศูนย์กลางมักจะเริ่มจากร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรมและศูนย์ธุรกิจ ซึ่งอยู่ใกล้ย่านที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ โดยเฉพาะโรงแรมจะใช้ที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ดีที่สุดล้อมรอบด้วยแหล่งบันเทิงต่าง ๆ ขณะที่แหล่งบริการอื่น ๆ อยู่ห่างออกไป มีขนาดความหนาแน่นลดลงเมื่อมีระยะห่างจากศูนย์กลางของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ออกไปมีระยะทางมากขึ้น

การขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยว มักจะเริ่มจากบริเวณศูนย์กลางออกไป โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ จะขยายตัวออกจากแหล่งท่องเที่ยวเก่าๆ ออกไป 2 ลักษณะ คือ

1. การขยายตัวแบบแผ่กระจาย (Radial expansion) เช่น ไปตามเส้นทางคมนาคมหรือตามหุบเขา
2. การขยายตัวตามแนวยาว (Linear development) เช่น ขนานไปกับชายฝั่งทะเล นั่นคือ จะมีการขยายตัวไปในทิศทางใดก็ได้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ โครงข่ายคมนาคม กฎเกณฑ์และข้อจำกัดของการวางแผนในพื้นที่

รูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยว (ภาพที่ 2.6) นั้นจะเริ่มต้นจากขั้นบุกเบิกซึ่งเป็นลำดับขั้นที่มีการค้นพบแหล่งท่องเที่ยวใหม่ จากนั้นการท่องเที่ยวจะพัฒนาสู่ขั้นการพัฒนาสินค้า ขั้นสินค้าเข้าสู่ตลาด จนกระทั่งถึงขั้นการเติบโตคงที่ โดยแหล่งท่องเที่ยวจะเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ในระยะนี้จะมีคามจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูสภาพแหล่งท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวมาก

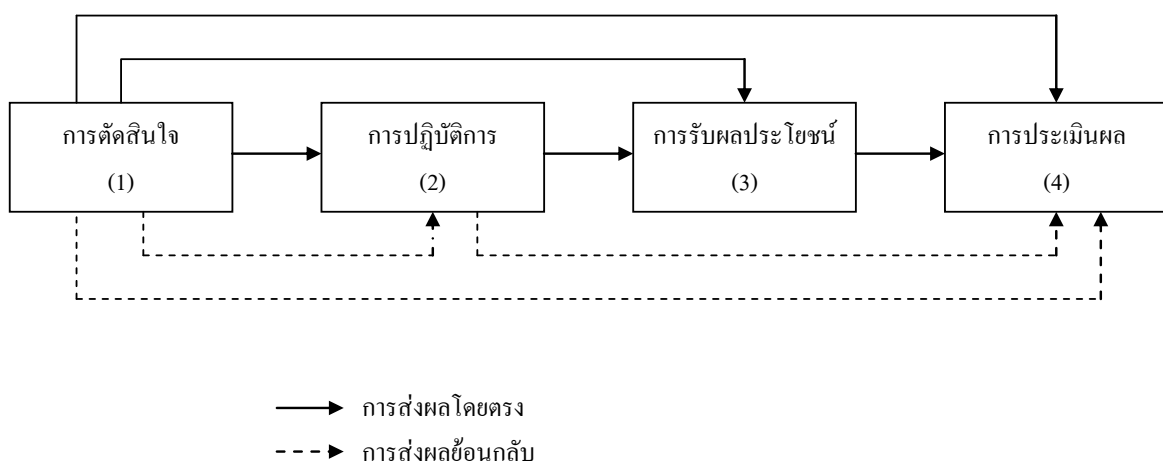
ภาพที่ 2.6 ลักษณะการพัฒนาของการท่องเที่ยว

2.5 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยว เป็นการเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นเท่าเทียมกัน ในการร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือนักวางแผน มีการเรียนรู้ร่วมกันและเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องฟังความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วยเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผน กำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาทุกขั้นตอน การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งทุกขั้นตอนจะมีความสัมพันธ์กัน โดยมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้มีบทบาทในทุก ๆ เรื่อง (Cohen and Uphoff, 1977) สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอน มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริการ และการประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

แนวคิดการมีส่วนร่วมนี้สามารถแสดงด้วยภาพที่ 2.7

ภาพที่ 2.7 แสดงแนวคิดสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วม

2.6 หลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การวางแผนในการดำเนินการอย่างมีระบบในการจัดการให้ทรัพยากรธรรมชาติ สามารถสนองตอบความต้องการของมนุษยชาติได้ ด้วยการสร้างกลไกควบคุมซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทรัพยากรได้มีใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต โดยต้องคำนึงถึงการกำจัดบำบัดของเสีย การจัดการ แหล่งน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าแผนการจัดการนั้นคือขอบข่ายของงานการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ และสร้างดุลยภาพของระบบด้วยการกำจัด บำบัดของเสียและการควบคุมกิจกรรมการจัดการ เพื่อให้สิ่งแวดล้อมเอื้อต่อคุณภาพชีวิตแบบยั่งยืนตลอดไป (เกษม จันทรแก้ว, 2544, 2547) ซึ่งหลักการสำคัญในกระบวนการทางนิเวศวิทยาต้องอาศัยการดำเนินการอย่างครอบคลุม (Comprehensive) การวิเคราะห์แบบองค์รวม (Holistic approach) และการผสมผสาน (Integration) เนื่องจากองค์ประกอบของระบบธรรมชาตินั้นมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ดังนั้นการวางแผนการจัดการต้องเน้นพื้นที่ของระบบนิเวศ (Mackenzie, 1997) ระบบธรรมชาติทุกระบบมีพลวัตรทั้งปริมาณและคุณภาพของระบบ การเปลี่ยนแปลงเกิดได้ ทั้งโดยธรรมชาติและตามวิวัฒนาการของมนุษย์ ดังนั้นจึงไม่มีระบบนิเวศใดที่คงสภาพเดิมอยู่ได้ การเปลี่ยนแปลงทั้งตามพื้นที่และเวลา (Spatial and temporal) มีผลกระทบต่อคุณภาพของระบบนิเวศทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศเกิดขึ้นได้จากการรบกวนหรือการใช้ประโยชน์ส่วนที่เป็นโครงสร้างของระบบอย่างทันทีทันใด หรือแบบค่อยเป็นค่อยไปของทั้งองค์ประกอบกายภาพ เช่น การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ การตัดแปลงสภาพ ภูมิประเทศ วิวัฒนาการของการใช้ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น การบุกรุกทำลายป่าผืนใหญ่ โครงการก่อสร้างใหญ่ ๆ ในพื้นที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศได้เช่นกัน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับทั้งความเข้มข้นในการใช้ประโยชน์และขนาดของพื้นที่ถูกรบกวน

หลักการจัดการระบบนิเวศในการวางแผนและจัดการ มีดังต่อไปนี้

1. การจัดการระบบนิเวศเป็นการมองภาพรวมทั้งระบบ (Whole system) เนื่องจากทั้งองค์ประกอบ และหน้าที่ของระบบนิเวศเป็นทั้งระบบธรรมชาติและระบบที่มนุษย์สร้างขึ้น ระบบธรรมชาติเองนั้น มีความสลับซับซ้อนและปฏิสัมพันธ์ที่ยู่งยากต่อความเข้าใจอยู่แล้ว ยิ่งเมื่อมีสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์นำเข้าไปในระบบ จนทำให้ทั้งโครงสร้างและหน้าที่ของระบบธรรมชาติเปลี่ยนไปด้วยแล้ว หากไม่ใช้วิทยาศาสตร์เชิงระบบเข้าไปช่วยกำหนดโมเดลความสัมพันธ์ของระบบ (Conceptual model) ก็ยากที่จะหาคำตอบออกมาได้อย่างครบถ้วนรอบคอบด้วยการจำลองแบบทางคณิตศาสตร์

2. มุมมองในการแก้ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีเป้าหมายและหนทางที่แตกต่างกันไปตามสาขาและประสบการณ์ด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจมุ่งพิจารณาผลตอบแทนที่เป็นเม็ดเงิน ด้านสังคมวัฒนธรรมต้องการให้คนมีความเป็นอยู่ที่ดีมั่นคงและรักษาวัฒนธรรมอันดีงาม โดยอาจมองข้ามความสมดุลของธรรมชาติและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ในขณะที่นักนิเวศวิทยาคิดแต่จะทำให้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่าได้รับผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อความยั่งยืนของระบบนิเวศและตอบสนองความต้องการของมนุษย์แบบเศรษฐกิจพอเพียงภาพรวมของมุมมองดังกล่าว แสดงเป็นโมเดลของการบูรณาการได้

3. ในทางปฏิบัตินั้นการแก้ปัญหาทั้งระบบนั้นไม่สามารถทำได้ง่าย ๆ แบบตรงไปตรงมา เนื่องจากองค์ประกอบของระบบและปฏิสัมพันธ์ภายในโครงสร้าง และหน้าที่ของระบบไม่มีทางแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด จำเป็นจะต้องมีกลยุทธ์หลากหลายสาขาเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายด้วยการมองปัญหาอย่างบูรณาการ และสังเคราะห์อย่างเป็นองค์รวม (Synergies) ความเข้าใจในวิทยาศาสตร์เชิงระบบจะช่วยให้เราสามารถสร้างแบบจำลองโมเดลที่ใกล้เคียงธรรมชาติ และเป็นไปตามความต้องการของผู้จัดการ และเป็นผลให้สามารถสร้างแบบจำลองคณิตศาสตร์ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของระบบที่สลับซับซ้อนได้ทุกขั้นตอน

4. เนื่องจากระบบธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์เป็นพลวัต (Dynamic) จึงไม่มี วิธีการอื่นใดที่จะใช้เป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจ ในการจัดการได้ดีกว่าการใช้วิธีการวิเคราะห์ภาพรวมของระบบ (Whole systems) ด้วยหลักของวิทยาศาสตร์เชิงระบบในเชิงของการใช้ประโยชน์ทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรเกษตร และทรัพยากรอื่นๆ กระแสของความต้องการจะให้เกิดองค์รวมของการจัดการทรัพยากรดังกล่าว ในลักษณะเชื่อมโยงผลกระทบระหว่างกันและกันและของทุกทรัพยากรร่วมกัน จนไปถึงผลกระทบที่มีต่อชุมชนและเศรษฐกิจทั้งระดับจุลภาคและมหภาค รวมทั้งความเสมอภาคได้มีการกล่าวถึงกันมากขึ้นทั้งทั่วโลกและในแต่ละประเทศ คำว่า **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบบูรณาการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน (Integrated Natural Resources Management, INRM)** จึงได้รับการกล่าวถึงกันมากในวงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

กล่าวโดยสรุป หลักการสำคัญที่จะทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืนนั้น นอกเหนือจากจะต้องกำหนดขอบเขตการใช้ที่ดินให้เหมาะสม และวิธีการใช้ให้เหลือไปยังลูกหลานหรือประชากรในอนาคตแล้ว ยังจะต้องรักษาระบบนิเวศทั้งด้านโครงสร้างทางกายภาพและทางชีวภาพให้ถูกรบกวนน้อยที่สุด (Low impact development) จนไม่เสียเสถียรภาพ การที่จะทำให้เกิดสถานะเช่นนั้นได้ ต้องยึดหลักว่าทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งนี้การจะได้รอบความคิดในการบริหารจัดการอย่างไร คงต้องเป็นการระดมสมอง ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ไข อยู่อย่างสม่ำเสมอแต่เริ่มแรก ซึ่งต้องมียุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่มีองค์ประกอบของคณะกรรมการที่มาจากทุกภาคส่วน และสิ่งที่ควรจะต้องพิจารณาเป็นอย่างยิ่งก็คือ เมื่อทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัดและพลเมืองจะต้องมีมากขึ้น หากไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ผลสุดท้ายก็ต้องพบกับความทุกข์จากภัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นแนวทางในการวางแผนที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนได้ จึงควรเป็นว่า “ทำอย่างไร จึงจะทำให้ทั้งคนและธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้” หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “ทำอย่างไร ทั้งธรรมชาติและคนเป็นผู้ชนะทั้งคู่” นั่นเอง (นิพนธ์ ตั้งธรรม, 2549)

ตารางที่ 2.1 แสดงปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ของอำเภอหล่มสัก ตั้งแต่ปี 2545 – 2553

หน่วย: มม.

ปี พ.ศ.	เดือนที่ตรวจวัด (หน่วย:มิลลิเมตร)												รวม	เฉลี่ย
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.		
2545	0.25	0.01	0.33	0.37	4.83	9.13	3.18	14.21	11.30	1.83	0.06	0.15	45.65	3.80
2546	0.02	0.61	2.62	0.36	2.05	4.30	5.43	3.62	5.38	0.77	0.00	0.00	25.16	2.10
2547	0.63	1.85	0.54	1.31	5.82	6.87	6.71	2.91	5.08	0.00	0.18	0.00	31.90	2.66
2548	0.00	0.00	0.58	1.40	2.97	5.35	5.34	4.56	7.55	0.35	2.10	0.00	30.20	2.52
2549	0.00	0.94	2.23	2.42	5.13	4.00	5.05	6.30	11.70	5.90	1.06	0.00	44.73	3.73
2550	0.00	0.07	0.10	1.54	6.58	3.64	1.29	7.28	7.70	9.26	0.03	0.00	37.49	3.12
2551	0.11	1.21	0.09	4.62	3.93	4.12	3.39	5.35	6.43	2.98	0.32	0.00	32.55	2.71
2552	0.00	0.11	4.04	3.51	4.74	4.71	4.16	4.07	5.87	1.76	0.03	0.00	33.00	2.75
2553	1.59	0.42	0.03	1.22	1.32	2.62	3.99	7.53	4.78	4.04	0.00	1.15	28.69	2.39

ที่มา : สถานีอุตุนิยมวิทยาอุทกหล่มสัก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

ขั้นตอนการดำเนินงานของงานวิจัยนี้เป็นงานที่มีการบูรณาการองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน จึงเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้วิธีการแบบผสมผสาน (Mixed Method) ข้อมูลที่ใช้ประกอบการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการของงานวิจัย เพื่อเป็นฐานข้อมูลการวิเคราะห์และวางแผนการดำเนินงาน ทำการกำหนดขอบเขตการศึกษา ร่วมกันระหว่างที่ปรึกษา คณะกรรมการดำเนินงานและชุมชนในพื้นที่โดยมีวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

3.1 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำวิจัย

3.1.1 ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลที่ใช้ประกอบการศึกษานี้ ประกอบด้วย

1. การแปลผลข้อมูลจากแผนที่ทางภูมิศาสตร์ของกรมแผนที่ทหาร มาตราส่วน 1 : 50,000 ของอำเภอห้วยเม็ก จังหวัดเพชรบูรณ์ ลำดับชุด L7017 ระวาง 5242 IV ปี พ.ศ.2531
2. ข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับสภาพดิน โดยทำการศึกษาจากรายงานการสำรวจความเหมาะสมของดินของจังหวัดเพชรบูรณ์ กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ฉบับที่ 205
3. รายงานการสำรวจดินจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

3.1.2 วัสดุ

1. แผนที่ทางภูมิศาสตร์ของกรมแผนที่ทหาร มาตราส่วน 1 : 50,000 ของอำเภอห้วยเม็ก จังหวัดเพชรบูรณ์ ลำดับชุด L7017 ระวาง 5242 IV ปี พ.ศ.2531
2. แผนที่กลุ่มชุดดินในจังหวัดเพชรบูรณ์ อัตราส่วน 1 : 50,000 และ 1 : 100,000 ของกรมพัฒนาที่ดิน
3. เครื่องมือระบุตำแหน่งพื้นโลกด้วยดาวเทียม (Geographic Positioning System, GPS)

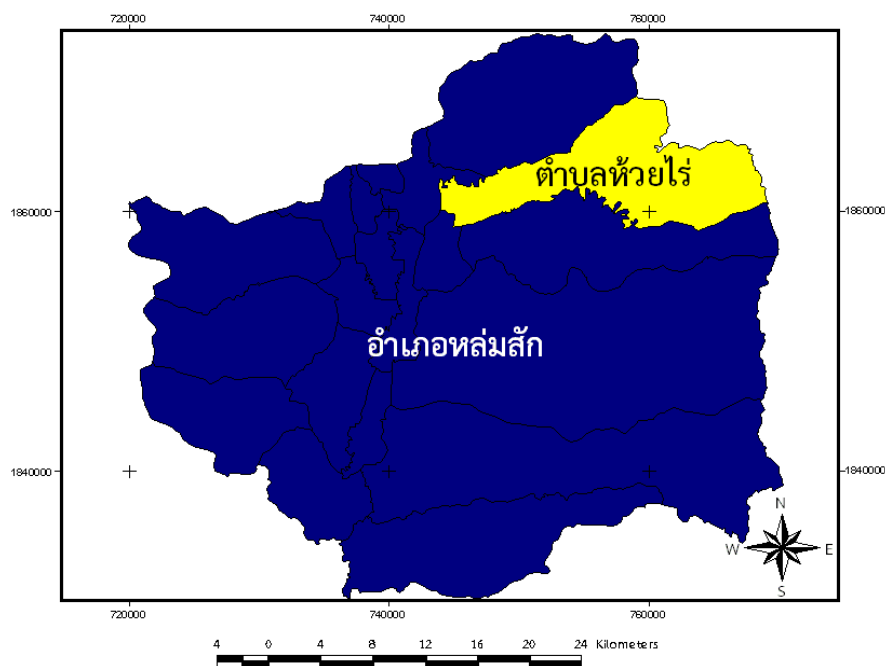
3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

3.2.1 การกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา สำรวจพื้นที่ และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ได้ทำการเลือกพื้นที่วิจัยที่จัดเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น ตั้งอยู่ในเขตตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ (ภาพที่ 3.1) พื้นที่ศึกษาวิจัยมีอาณาเขตทางการปกครองที่แน่นอน อย่างไรก็ตามก็ยังคงได้มีการสำรวจพื้นที่ในภาคสนาม ทำการวัดพิกัดทางภูมิศาสตร์ รวมถึงการสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ประชาชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลขั้นพื้นฐานอันนำไปสู่การวางขอบเขตการศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่ที่ชัดเจน

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ในการวางแผนการวิจัยคณะวิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานทางด้านภูมิศาสตร์ สภาพสังคมและเศรษฐกิจ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น รายงานประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่ ข้อมูลพื้นฐานของอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นจากสำนักงานชลประทานจังหวัดเพชรบูรณ์ รวมทั้งเอกสารและรายงานจากหน่วยงานราชการในพื้นที่
2. ข้อมูลดินจากการรายงานผลการสำรวจดินของจังหวัดเพชรบูรณ์ ของกรมพัฒนาที่ดิน
3. ข้อมูลด้านอุทกวิทยา จากรายงานประจำปีของกรมชลประทานจังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพที่ 3.1 พื้นที่ศึกษาวิจัยตำบลห้วยไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

3.2.2 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การวิจัยนี้จะทำการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Key stakeholder) โดยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder analysis) การศึกษาในครั้งนี้ได้ทำการเลือกเอาเทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการวิจัย โดยบูรณาการระบบผู้เชี่ยวชาญ (Expert system) และวิธีการประเมินด้วยตารางเปรียบเทียบความสำคัญและอิทธิพล (Importance-influence matrix) โดยจะมีการเสนอรายชื่อกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญในระดับต้นโดยผู้เชี่ยวชาญที่ถูกระบุไว้ ได้แก่

1. ผู้เชี่ยวชาญในด้านวิชาการ คือ ตัวแทนจากคณะวิจัย
2. ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานราชการการเมือง คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานราชการ คือ เจ้าหน้าที่จากกรมชลประทานจังหวัดเพชรบูรณ์ และเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้

จากนั้นจะทำการประเมินระดับการมีส่วนร่วม โดยการใช้ตารางเปรียบเทียบความสำคัญและอิทธิพล โดยความสำคัญนั้นจะมุ่งประเด็นไปที่การใช้ประโยชน์จากพื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นเพื่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การท่องเที่ยว หรือนันทนาการ ซึ่งจะได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ในขณะที่อิทธิพลนั้นจะมุ่งเน้นประเด็นไปที่ความสามารถและการมีอำนาจในเชิงนโยบาย กฎหมาย หรือเชิงธุรกิจที่มีผลต่อการจัดการในพื้นที่นี้ ภายหลังจากการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมแล้ว กลุ่มบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจะเป็นกลุ่มเป้าหมายในการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในขั้นตอนต่อไป

3.2.3 การประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่

ทำการประเมินมาตรฐานคุณภาพการท่องเที่ยว โดยใช้แบบประเมินที่ดัดแปลงมาจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2548) โดยจะเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือมีส่วนเกี่ยวข้องจากการประเมินโดยการใช้วิธีการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งทำการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ (เจ้าหน้าที่ของกรมชลประทานเพชรบูรณ์) นักวิชาการป่าไม้ และนักวิชาการจากคณะวิจัย โดยมีเกณฑ์ที่ทำการประเมินทั้งหมด 4 ด้าน คือ

1. ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วยประเด็นย่อยทั้งหมด 4 ประเด็น คือ
 - 1.1 จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ
 - 1.2 ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ
 - 1.3 ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ
 - 1.4 ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว
2. ด้านการจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วยประเด็นย่อยทั้งหมด 4 ประเด็น คือ
 - 2.1 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยว
 - 2.2 การจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยว
 - 2.3 การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
 - 2.4 การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว
3. ด้านการจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ประกอบด้วยประเด็นย่อยทั้งหมด 4 ประเด็น คือ
 - 3.1 ศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
 - 3.2 การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านการประหยัดพลังงานและการกำจัดของเสียอย่างถูกวิธี
 - 3.3 การให้ความรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์กับพนักงานท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่
 - 3.4 บุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และชุมชน

4. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วยประเด็นย่อยทั้งหมด 2 ประเด็น คือ

4.1 ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

4.2 ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

ผลสรุปจากการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒินั้นจะถูกนำมาเปรียบเทียบกับตารางข้างล่างนี้

ค่าคะแนน	ระดับมาตรฐาน	สัญลักษณ์
มากกว่า 81 คะแนน	ดีเยี่ยม	☆☆☆☆☆
71-80 คะแนน	ดีมาก	★★★★☆
61-70 คะแนน	ดี	★★★☆☆
51-60 คะแนน	ปานกลาง	★★☆☆☆
น้อยกว่า 50 คะแนน	ต่ำ	★☆☆☆☆

3.2.4. ข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว

จะใช้เทคนิคการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure questionnaire) โดยคณะวิจัยเลือกทำการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนในหมู่บ้านวังขอนดู่ (หมู่ที่ 8) เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้พื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นมากที่สุด และยังเป็นชุมชนที่มีการเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่มาก การสุ่มตัวอย่างประชากรจะคิดจำนวนตัวอย่างประชากรตามทฤษฎีของทาโรยามาเน (Taro Yamane) คือ ใช้จำนวนประชากรตัวอย่างไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด แล้วทำการสัมภาษณ์ประชากรแบบสุ่ม (Random sampling) ประชากรของบ้านวังขอนดู่มีทั้งหมด 143 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่, 2554) ซึ่งจากการสัมภาษณ์ประชากรทั้งหมด 21 ครัวเรือน คิดเป็นตัวแทนประชากร 14.68 เปอร์เซนต์

แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structural questionnaire) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ 2 ชุด คือ

1. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

1.2 ความเชื่อและพิธีกรรม

1.3 ภูมิปัญญาชาวบ้าน

1.4 ข้อมูลพื้นฐานด้านสังคม-เศรษฐกิจ

2. แบบสอบถามเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ทรัพยากรพืชและสัตว์ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว วัฒนธรรม และประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

จากนั้นจะทำการศึกษาในภาคสนาม โดยการใช้วิธีการประเมินอย่างง่ายเพื่อตรวจสอบสภาพทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน

3.3 การวิเคราะห์ผลทางสถิติ

การนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ความสอดคล้องและความแตกต่างของเนื้อหา รวมทั้งประเด็นผลกระทบ (Content validation and agreement) ร่วมกับการวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive statistics) โดยจะทำการศึกษาลักษณะข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม

สำเร็จรูปนำเสนอในรูปของสถิติ คือ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

3.4 จัดทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมการท่องเที่ยว

จัดทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งจัดกิจกรรมที่มีความเหมาะสมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน และทำการประเมินผลการดำเนินการของโครงการ โดยใช้แบบประเมินเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีเกณฑ์ 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert scale) ดังนี้

- 1 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมากที่สุด
- 2 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมาก
- 3 หมายถึง ระดับความพึงพอใจปานกลาง
- 4 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อย
- 5 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

การแปลความหมายค่าคะแนนเฉลี่ยในแต่ละด้าน ดังนี้

1.00 - 1.49	หมายถึง	พึงพอใจในระดับมากที่สุด
1.50 - 2.49	หมายถึง	พึงพอใจในระดับมาก
2.50 - 3.49	หมายถึง	พึงพอใจในระดับปานกลาง
3.50 - 4.49	หมายถึง	พึงพอใจในระดับน้อย
4.50 - 5.00	หมายถึง	พึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

3.5 การจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

คณะผู้วิจัยทำการบูรณาการองค์ความรู้ทั้งหมดในด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และการสร้างแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อวิเคราะห์ผลในภาพรวม แล้วจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ เพื่อรายงานผลการวิจัยแก่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและพื้นที่ชุ่มน้ำในจังหวัดเพชรบูรณ์
ผลการวิจัยที่มีรายละเอียดดังแสดงในหัวข้อต่อไปนี้

- 4.1 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
- 4.2 ข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
- 4.3 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 4.4 แผนการทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น

ขึ้น

4.1 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญกลุ่มต่างๆ คือ ผู้แทนด้านวิชาการ ผู้แทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน สามารถสรุปกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยในขั้นต้น ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประชาชน ประกอบไปด้วย

- 1.1 ประชาชนทั่วไป
- 1.2 ผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้าน

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ ประกอบด้วย

- 2.1 เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น
- 2.2 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานด้านการปกครองระดับอำเภอและระดับจังหวัด
- 2.3 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น ครู ตำรวจ

เจ้าหน้าที่

ป่าไม้ เจ้าหน้าที่กรมชลประทาน หรือเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลตำบล

กลุ่มที่ 3 ผู้ประกอบการภาคเอกชน เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของชำ และร้านขายของที่

ระลึก

กลุ่มที่ 4 นักวิชาการ

กลุ่มที่ 5 สื่อมวลชน และนักท่องเที่ยว

ผลการประเมินระดับความสำคัญและอิทธิพลของกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แสดงไว้ในตารางที่ 4.1 ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ระดับความสำคัญและอิทธิพลของกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	ความสำคัญ			อิทธิพล		
	น้อย	ปานกลาง	มาก	น้อย	ปานกลาง	มาก
กลุ่มที่ 1.1 ประชาชนทั่วไป			✓	✓		
กลุ่มที่ 1.2 ผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน			✓		✓	
กลุ่มที่ 2.1 เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น			✓			✓
กลุ่มที่ 2.2 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานด้านการปกครองระดับอำเภอและระดับจังหวัด		✓			✓	
กลุ่มที่ 2.3 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่			✓			✓
กลุ่มที่ 3. ผู้ประกอบการภาคเอกชน		✓		✓		
กลุ่มที่ 4. นักวิชาการ	✓			✓		
กลุ่มที่ 5. สื่อมวลชน และนักท่องเที่ยว		✓			✓	

หมายเหตุ: ✓ แสดงระดับความสำคัญหรืออิทธิพลที่มีในปัจจุบัน

ดังนั้น จากผลการวิเคราะห์ความสำคัญและอิทธิพลของกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จะเห็นว่าบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยนี้ เพื่อจะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการศึกษาสิ่งแวดล้อมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โดยจะมีนักวิชาการจากโครงการวิจัยนี้มีส่วนร่วมในการประเมินผลด้วย

4.2 ข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมายพบว่า ประชากรที่ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 52.4 และเป็นเพศชายร้อยละ 47.6 (ตารางที่ 4.2) ในขณะที่ประชากรที่ถูกสัมภาษณ์จะมีอายุมากกว่า 54 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 47.6 ของประชากรที่ถูกสัมภาษณ์ทั้งหมด รองลงมาคือประชากรที่มีอายุระหว่าง 45-54 ปี และ 25-34 ปี โดยคิดเป็นร้อยละ 23.8 และ 14.3 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.3) ประชากรที่ถูกสัมภาษณ์ร้อยละ 100 มีเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย และนับถือศาสนาพุทธ (ตารางที่ 4.4-4.6)

ในตารางที่ 4.7 แสดงถึงระดับการศึกษาของประชากรที่ถูกสัมภาษณ์ โดยผลการศึกษาพบว่า ประชากรที่ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 71.4 รองลงมาประชากรจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา/ปวช. คิดเป็นร้อยละ 23.8 ส่วนสถานภาพการสมรสประชากรร้อยละ 85.7 มีสถานภาพสมรสแล้ว รองลงมาเป็นกลุ่มประชากรที่มีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 9.5 (ตารางที่ 4.8) สำหรับสถานภาพในครัวเรือนของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์ (อ้างอิงกับหัวหน้าครัวเรือน) นั้นพบว่าประชากรที่ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะเป็นหัวหน้าครอบครัว รองลงมาเป็นคู่สมรส โดยคิดเป็นร้อยละ 66.7 และ 14.3 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.10 เป็นผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับอาชีพหลักของประชากร ผลการศึกษาพบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม รองลงมานั้นประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และเป็นกลุ่มผู้ที่ไม่มีอาชีพหลัก/อยู่บ้านเฉยๆ/แม่บ้าน/ผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 81.0, 9.5 และ 9.5 ตามลำดับ ในตารางที่ 4.11 แสดงถึงรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนของผู้ถูกสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่าประชากรส่วนใหญ่ที่ถูกสัมภาษณ์มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือน ต่ำกว่า 10,000 บาท รองลงมา มีรายได้ 10,001-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 28.6 ประชากรที่ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 85.7 และมีประชากรร้อยละ 9.5 ที่ดำรงตำแหน่งประธาน/นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล/กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน (ตารางที่ 4.12) ตารางที่ 4.13 แสดงถึงประเภทที่อยู่อาศัยของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่าประชากรส่วนใหญ่จะมีบ้านส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 85.7 และพักอาศัยอยู่กับญาติ คิดเป็นร้อยละ 14.3 และการสอบถามในการถือสิทธิ์ครอบครองที่ดินประชากรที่ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่นั้นจะมีที่ดินเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 90.5 (ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.2 เพศของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	10	47.6
หญิง	11	52.4

ตารางที่ 4.3 อายุของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 15 ปี	0	0.0
15-24 ปี	1	4.8
25-34 ปี	3	14.3
35-44 ปี	2	9.5
45-54 ปี	5	23.8
มากกว่า 54 ปี ขึ้นไป	10	47.6

ตารางที่ 4.4 เชื้อชาติของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์

เชื้อชาติ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไทย	21	100.0
อื่นๆ	0	0.0

ตารางที่ 4.5 สัญชาติของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์

สัญชาติ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไทย	21	100.0
อื่นๆ	0	0.0

ตารางที่ 4.6 ศาสนาที่ประชากรที่ทำการสัมภาษณ์นับถือ

ศาสนา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
พุทธ	21	100.0
อิสลาม	0	0.0
คริสต์	0	0.0
อื่นๆ	0	0.0

ตารางที่ 4.7 ระดับการศึกษาของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สูงกว่าปริญญาตรี	0	0.0
ปริญญาตรี	0	0.0
อนุปริญญา/ปวส.	0	0.0
มัธยมศึกษา/ปวช.	5	23.8
ประถมศึกษา	15	71.4
ไม่ได้เรียน/ต่ำกว่าประถม	1	4.8
อื่นๆ	0	0.0

ตารางที่ 4.8 สถานภาพสมรสของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์

สถานภาพสมรส	จำนวน (คน)	ร้อยละ
โสด	2	9.5
สมรส	18	85.7
หย่าร้าง	1	4.8
อื่นๆ	0	0.0

ตารางที่ 4.9 สถานภาพในครัวเรือนของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์ (อ้างอิงกับหัวหน้าครัวเรือน)

สถานภาพในครัวเรือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
หัวหน้าครอบครัว	14	66.7
คู่สมรส	3	14.3
บุตร	1	4.8
บุตรเขย/บุตรสะใภ้	1	4.8
บิดา/มารดา	1	4.8
ญาติ	1	4.8
ผู้อาศัย	0	0.0
อื่นๆ	0	0.0

ตารางที่ 4.10 อาชีพหลักของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์

อาชีพหลัก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เกษตรกรรม	17	81.0
ค้าขาย	0	0.0
รับจ้างทั่วไป	2	9.5
รับราชการ/พนักงานของรัฐ	0	0.0
รัฐวิสาหกิจ	0	0.0
นักเรียน/นักศึกษา	0	0.0
ไม่มีอาชีพหลัก/อยู่บ้านเฉยๆ/ แม่บ้าน/ผู้สูงอายุ ฯลฯ	2	9.5
อื่นๆ	0	0.0

ตารางที่ 4.11 รายได้เฉลี่ยของครอบครัวประชากรที่ทำการสัมภาษณ์

รายได้เฉลี่ย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10,000 บาท	15	71.4
10,001-30,000 บาท	6	28.6
30,001-50,000 บาท	0	0.0
50,001-70,000 บาท	0	0.0
70,001-90,000 บาท	0	0.0
มากกว่า 90,000 บาท	0	0.0

ตารางที่ 4.12 ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชนของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์

ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประธาน/นายก/สมาชิก อบต./ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	2	9.5
อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน/อป พร.	0	0.0
อสม.	0	0.0
ไม่มีตำแหน่งใดๆ	18	85.7
อื่นๆ	0	0.0

ตารางที่ 4.13 ประเภทที่อยู่อาศัยของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์

ประเภทที่อยู่อาศัย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
บ้านส่วนตัว	18	85.7
บ้านเช่า	0	0.0
อาศัยอยู่กับญาติ	3	14.3
อื่นๆ	0	0.0

ตารางที่ 4.14 การถือครองที่ดินของประชากรที่ทำการสัมภาษณ์

การถือครองที่ดิน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ที่ดินของตนเอง	19	90.5
เช่าทั้งหมด	0	0.0
เช่าบางส่วน	0	0.0
อื่นๆ	2	9.5

ข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนห้วยไร่ มีรายงานผลการสอบถามประชาชนดังนี้ ตำบลห้วยไร่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นและหนองฮี โดยมีประชากรร้อยละ 75 ที่ตอบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ ประชากรร้อยละ 100 พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมประเพณี หรือศิลปะ ประเภทสถาปัตยกรรม ประติมากรรม หรือหัตถกรรม เช่น ประเพณีแห่บุญบังไฟ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ การพ้อนแซ่บาน หรือประเพณีลอยกระทงและเฉลิมฉลองอนุสรณ์สถานเมืองราดที่จัดโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหวาย ที่เป็นตำบลที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งงานประเพณีนี้เป็นงานที่ยิ่งใหญ่งานหนึ่งของชาวอำเภอหล่มสัก ประชากรร้อยละ 76.2 ระบุว่ากิจกรรมของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีมีความต่อเนื่อง ประชากรร้อยละ 66.7 ระบุว่าความเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีมีความสำคัญอยู่ในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีประชากรเพียงร้อยละ 9.5 เชื่อว่าความเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีนั้นมีความสำคัญในระดับจังหวัด

ในด้านความงดงามของทางศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี ประชากรร้อยละเชื่อว่าแหล่งท่องเที่ยวในตำบลมีความงดงามทางศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีในระดับปานกลาง และประชากรร้อยละ 19.0 มีความงดงามของศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีมาก แต่เมื่อทำการสอบถามแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประชากรส่วนใหญ่ระบุว่าตำบลห้วยไร่ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวในด้านนี้

ผลการประเมินศักยภาพอ่างเก็บน้ำและความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชุมชนแสดงในตารางที่ 4.15 พบว่าอ่างเก็บน้ำและพื้นที่ธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับวิถีชุมชน หรือชุมชนต้องพึ่งพาทรัพยากรในบริเวณนั้นมาก โดยมีผลการประเมิน 4.28 ± 0.27 อ่างเก็บน้ำและพื้นที่ธรรมชาติมีความสำคัญต่อวัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์ของชุมชนในระดับปานกลาง มีเส้นทางการเดินทางเข้าถึงแหล่งธรรมชาติอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก และมีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานมีผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าการประเมิน 3.40 ± 0.28 , 3.62 ± 0.26 และ 3.31 ± 0.34 ตามลำดับ นอกจากนี้ศักยภาพของอ่างเก็บน้ำที่มีผลต่อความเสี่ยงต่อการถูกทำลายโดยมนุษย์ โดยธรรมชาติ และการมีเหตุอันตรายด้านการท่องเที่ยวนั้นมี

ผลการประเมินจากประชาชนในพื้นที่อยู่ในเกณฑ์น้อย โดยมีค่าการประเมินคือ 2.00 ± 0.27 , 2.05 ± 0.39 และ 2.00 ± 0.28 ตามลำดับ

ดังนั้นจากผลการประเมินในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นมีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยประชาชนในพื้นที่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในการอุปโภคบริโภค เป็นแหล่งในการหาสัตว์น้ำเพื่อนำมาบริโภคหรือขายเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว เป็นท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนในพื้นที่หรือประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนี้ยังใช้เป็นพื้นที่จัดงานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนตำบลห้วยไร่ คือประเพณีการจุดบั้งไฟประจำปี ซึ่งจะเห็นได้ว่าพื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นนั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมภายในอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นยังมีระบบสาธารณูปโภค รวมไปถึงสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานค่อนข้างน้อย จึงควรมีมาตรการเร่งด่วนในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวโดยการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน อาทิเช่น ห้องน้ำ ถึงขยะ และศาลานั่งเล่น เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่สนใจเข้ามาเยี่ยมชม ท่องเที่ยวพักผ่อน หรือใช้ประโยชน์ในพื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น

ตารางที่ 4.15 การประเมินศักยภาพของอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นและความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน

รายการประเมิน	ผลการประเมิน		แปลผลการประเมิน
	ค่าเฉลี่ย	S.E.	
1. อ่างเก็บน้ำและพื้นที่ธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับวิถีชุมชนหรือชุมชนต้องพึ่งพาทรัพยากรในบริเวณนั้น	4.28	0.27	มาก
2. อ่างเก็บน้ำและพื้นที่ธรรมชาติมีความสำคัญต่อวัฒนธรรมประเพณี และประวัติศาสตร์ของชุมชน	3.40	0.28	ปานกลาง
3. ความเสี่ยงของอ่างเก็บน้ำและพื้นที่ธรรมชาติต่อการถูกทำลายโดยมนุษย์	2.00	0.27	น้อย
4. ความเสี่ยงของอ่างเก็บน้ำและพื้นที่ธรรมชาติต่อการถูกทำลายโดยธรรมชาติ	2.05	0.39	น้อย
5. หากมาท่องเที่ยวในตำบลห้วยไร่แล้วยังมีกิจกรรมอื่นนอกจากการเที่ยวชมธรรมชาติ	2.31	0.28	น้อย
6. การเดินทางเข้าถึงแหล่งธรรมชาติ	3.62	0.26	มาก
7. เหตุอันตรรายด้านการท่องเที่ยว	2.00	0.28	น้อย
8. สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน	3.31	0.34	ปานกลาง

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจในตำบลห้วยไร่ คือ อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น (ภาพที่ 4.1-4.2) ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 8 บ้านวังขอนดู่ และหนองฮี ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 13 บ้านท่าหนองฮี ประเพณีและวัฒนธรรมของตำบลห้วยไร่และพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ ประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษา เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน โดยจะมีกิจกรรมที่น่าสนใจคือ การแห่บั้งไฟ (ภาพที่ 4.3-4.4) การฟ้อนแซบลาน และการแข่งขันจุดบั้งไฟที่จะมีการประกวดในบริเวณอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น นอกจากนี้ในเทศกาลประเพณีลอยกระทงและเฉลิมฉลองอนุสรณ์สถานเมืองрад (ภาพที่ 4.5) ซึ่งจะขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จะมีการจัดกิจกรรมที่ยิ่งใหญ่ในพื้นที่ตำบลบ้านห้วย ซึ่งเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงของตำบลห้วยไร่ จะมีกิจกรรมที่น่าสนใจหลายอย่าง มีการจัดมหรสพสมโภชอย่างยิ่งใหญ่ หรือเดินทางมาเคารพสักการะและร่วมพิธีบวงสรวงพระรูปพ่อขุนผาเมือง

ภาพที่ 4.1 ลักษณะของอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นบริเวณสันเขื่อน

ภาพที่ 4.2 สภาพทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น

ภาพที่ 4.3 ประเพณีบุญบั้งไฟที่เป็นวัฒนธรรมของตำบลห้วยไร่

ภาพที่ 4.4 บั้งไฟที่ร่วมขบวนแห่ในพิธีบุญบั้งไฟในตำบลห้วยไร่

ภาพที่ 4.5 อนุสรณ์สถานเมืองราด (ภาพบน) และประเพณีลอยกระทงในตำบลบ้านหวาย (ภาพล่าง)

ภาพที่ 4.6 กิจกรรมการลอยโคมในประเพณีลอยกระทงและเฉลิมฉลองอนุสรณ์สถาน

ทัศนคติของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ผลการประเมินทัศนคติของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแสดงในตารางที่ 4.14 ผลการประเมินทัศนคติของประชาชนต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีต่อปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านปัจจัยของทรัพยากรดินเสื่อมโทรม หรือการชะล้างพังทลายของดิน และทรัพยากรน้ำ ประชากรที่ถูกสัมภาษณ์เชื่อว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะไม่มีผลกระทบต่อปัจจัยเหล่านี้ ในขณะที่ประชากรที่ถูกสัมภาษณ์เห็นว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลเชิงบวกในด้านทรัพยากรประมง ทรัพยากรป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น การทำเกษตรกรรม ในขณะที่ผลการศึกษาพบว่าประชาชนมีทัศนคติว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวจะมีผลกระทบเชิงบวกเท่าๆ กับการไม่มีผลกระทบปัจจัยด้านคุณภาพอากาศ มลภาวะทางเสียง

สำหรับผลกระทบในด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยที่ประชาชนเชื่อว่ามีผลกระทบเชิงบวกสูงสุด คือ การเปลี่ยนแปลงของราคาที่ดิน โอกาสในการจ้างงาน ในด้านทัศนียภาพของพื้นที่ ส่งผลต่อการประกอบอาชีพในพื้นที่ และความสัมพันธ์ในชุมชนด้านความสามัคคี โดยมีผลการประเมินทัศนคติด้อยละ 100.0, 90.5, 71.4, 66.7, 57.1 และ 23.8 ตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยในด้านปัญหาอาชญากรรม/ยาเสพติดนั้น ประชาชนแสดงทัศนคติว่าจะมีผลเชิงลบหากมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น

ในด้านระบบสาธารณสุขโรคและปัญหาสิ่งแวดล้อมประชาชนมีการแสดงผลการประเมินทัศนคติว่า หากมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแล้วจะทำให้มีผลเชิงลบต่อปริมาณขยะมูลฝอย และน้ำเสียหรือมลภาวะทางน้ำ ซึ่งจะไม่มีความเสี่ยงใดๆ ต่อปัจจัยในการใช้น้ำ ปัญหาขาดแคลนน้ำ ปัญหามลพิษด้านต่างๆ การระบาดของโรคติดต่อ หรือการเกิดโรคติดต่อในชุมชน แต่จะมีผลกระทบเชิงบวกต่อปัจจัยในด้านถนน และการสัญจร ไฟฟ้า และพลังงาน และการอุปโภคบริโภคทรัพยากรในพื้นที่ เมื่อทำการประเมินผลสรุปในภาพรวมพบว่า ประชาชนมีทัศนคติต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะมีผลกระทบในภาพรวมทั้งหมดเป็นเชิงบวก โดยมีประชากรร้อยละ 66.7 ที่ได้แสดงความคิดเห็นดังกล่าว ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า หากมีการส่งเสริมหรือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และระบบสาธารณสุขโรค โดยไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและปัญหาสิ่งแวดล้อมบ้าง อาทิเช่น ปัญหาขยะมูลฝอย และมลพิษทางน้ำ ซึ่งจะต้องมีการเตรียมการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้น

ตารางที่ 4.16 การประเมินทัศนคติของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ปัจจัย	ทัศนคติการพัฒนา (ร้อยละ)			หมายเหตุ
	เชิงบวก	เชิงลบ	ไม่มี	
1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ				
- ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม หรือการชะล้างพังทลายของดิน	38.1	14.3	47.6	
- ทรัพยากรน้ำ	33.3	19.0	47.6	
- ทรัพยากรประมง	38.1	14.3	33.3	
- ทรัพยากรป่าไม้	38.1	14.3	33.3	
- ความหลากหลายทางชีวภาพ	57.1	14.3	14.3	ไม่ตอบ 3 คน (ร้อยละ 14.3)
- คุณภาพอากาศ มลภาวะทางเสียง	38.1	19.0	38.1	ไม่ตอบ 1 คน (ร้อยละ 4.8)
- การใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น การทำเกษตรกรรม	38.1	19.0	28.6	ไม่ตอบ 3 คน (ร้อยละ 14.3)
2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม				
- ส่งผลต่อการประกอบอาชีพในพื้นที่	66.7	9.5	23.8	
- โอกาสในการจ้างงาน	90.5	0.0	4.8	ไม่ตอบ 1 คน (ร้อยละ 4.8)
- ความสัมพันธ์ในชุมชนด้านความสามัคคี	38.7	0.0	0.0	ไม่ตอบ 13 คน (ร้อยละ 61.9)
- ในด้านทัศนียภาพของพื้นที่	71.4	0.0	4.8	ไม่ตอบ 5 คน (ร้อยละ 23.8)
- ปัญหาอาชญากรรม/ยาเสพติด	23.8	42.9	33.3	
- การคมนาคม	57.1	28.6	14.3	
- การเปลี่ยนแปลงของราคาที่ดิน	100.0	0.0	0.0	

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ปัจจัย	ทัศนคติการพัฒนา (ร้อยละ)			หมายเหตุ
	เชิงบวก	เชิงลบ	ไม่มี	
3. ระบบสาธารณูปโภคและปัญหาสิ่งแวดล้อม				
- ขยะมูลฝอย	19.0	66.7	14.3	
- น้ำเสียหรือมลภาวะทางน้ำ	28.6	42.9	28.6	
- การใช้น้ำ ปัญหาขาดแคลนน้ำ	19.0	4.8	71.4	ไม่ตอบ 1 คน (ร้อยละ 4.8)
- ปัญหามลพิษด้านต่างๆ	19.0	23.8	47.6	ไม่ตอบ 2 คน (ร้อยละ 9.5)
- ถนน และการสัญจร	57.1	23.8	19.0	
- การระบาดของโรคติดต่อ หรือ การเกิดโรคติดต่อ	23.8	19.0	42.9	ไม่ตอบ 3 คน (ร้อยละ 14.3)
- ไฟฟ้า และพลังงาน	57.1	14.3	28.6	
- การอุปโภคบริโภคทรัพยากรใน พื้นที่	61.9	14.3	9.5	ไม่ตอบ 3 คน (ร้อยละ 14.3)
4. ผลกระทบในภาพรวมทั้งหมด จากการส่งเสริมการท่องเที่ยว	66.7	14.3	14.3	ไม่ตอบ 1 คน (ร้อยละ 4.8)

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความต้องการกิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการสอบถามด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความต้องการกิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่า ประชากร ร้อยละ 76.2 ระบุว่าชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีระเบียบหรือกฎในการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ (บริเวณอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น) ส่วนประชากรที่สัมภาษณ์ร้อยละ 66.7 ตอบว่าประชาชนในพื้นที่ไม่ได้ทำผิดกฎหรือระเบียบในการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ในขณะที่มีประชากรร้อยละ 38.3 เชื่อว่ามีการทำผิดกฎหรือระเบียบในการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการจัดการอนุรักษ์พื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น ประชากรที่สัมภาษณ์ร้อยละ 85.7 ระบุว่าประชาชนมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมดังกล่าว

4.3 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ได้สังเคราะห์ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด สามารถสรุปผลการประเมินได้ดังนี้

ด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว จากการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว จากการประเมินในขั้นตอนที่ 1 ซึ่งเป็นการประเมินด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว ผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่าอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นมีคุณสมบัติในการประเมินด้านที่ตั้งครบทั้ง 2 ข้อ คือ ประการแรกอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นเป็นพื้นที่ธรรมชาติ (ภาพที่ 4.1-4.2) อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่ยังคงความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ประการที่สองพื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นยังเป็นพื้นที่ที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ยกเว้นบริเวณพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นอยู่ในส่วนของพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง ซึ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายป่าไม้ ป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์

ป่า ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2548 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 หรือพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2505

ในการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศขั้นตอนที่ 2 นั้น อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นจะถูกประเมินตามลักษณะการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในกรณีที่ 1 คือ การประเมินแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

พื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว ผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านการประเมินศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นองค์ประกอบสำหรับการประเมินที่มีความสำคัญที่สุดนั้นพบว่า ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิระบุว่าได้ผลการประเมินมีองค์ประกอบเกิน 2 ข้อ คือ องค์ประกอบด้านความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ และความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวในด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น พื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นมีความเหมาะสมหรือศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตารางที่ 4.17 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเด็นของด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

รายการประเมิน	ผลการประเมิน (คะแนนเฉลี่ย)
1.1 จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ	2
1.2 ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ	5
1.3 ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ	4
1.4 ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว	5
คะแนนรวม	16

4.4 แผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ สามารถนำมาสังเคราะห์แผนการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมการท่องเที่ยวพื้นที่ชุ่มน้ำในบริเวณอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น ซึ่งจากผลการวิจัยนี้เชื่อว่าโครงสร้างการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น ยังขาดความเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่น จังหวัด และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมถึงขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นจากการวิจัยในครั้งนี้จึงพัฒนาแผนการจัดการพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

แผนการจัดการที่ 1 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

เนื่องจากข้อจำกัดหลายอย่างทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ในบริเวณอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นในปัจจุบัน มีความเสื่อมโทรมอาจเนื่องมาจากการถูกบุกรุกในอดีต รวมถึงปัจจุบันทำให้การฟื้นฟูโดยธรรมชาตินั้นเกิดช้า ดังนั้นการส่งเสริมให้มีการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นแผนการที่มีส่วนสำคัญอันจะทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชุมชน โดยต้องคำนึงถึงศักยภาพของอ่างเก็บน้ำและชุมชน และควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วน

ร่วมในการดำเนินการกำหนดมาตรฐานระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ให้เหมาะสม แผนการดำเนินงานที่สำคัญได้แก่

1. **ฟื้นฟู และปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพเสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม** โดยต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ โดยในพื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นควรต้องเร่งทำการปลูกป่าต้นน้ำป้องกันการพังทลายของดิน รวมไปถึงการป้องกันปัญหาดินถล่มหรือน้ำไหลบ่าท่วมพื้นที่ในช่วงฤดูฝน การอนุรักษ์ปลาท้องถิ่น หรือการส่งเสริมการปล่อยปลาเพื่อเป็นแหล่งอาหารหรือที่ทำมาหากินของประชาชนในชุมชน เพื่อสนองแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงความงาม ปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยการปลูกต้นไม้เพิ่มความร่มรื่น และการกำจัดขยะที่ทิ้งภายในบริเวณอ่างเก็บน้ำ
2. **ควรมีการจัดระบบการติดตามและประเมินผลการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม** หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมชลประทาน กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนการจัดการที่ 2 ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ปัญหาและข้อจำกัดในด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกจะส่งผลให้ศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นลดลง ซึ่งควรมีแนวทางในการพัฒนาโดยควรสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1. **การพัฒนาและปรับปรุงเส้นทางคมนาคมให้มีมาตรฐาน** โดยเน้นให้เส้นทางคมนาคมมีมาตรฐานความปลอดภัยและเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียง เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น อาทิเช่น มีเส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงไปยังอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว ภูกระดึง หรือสามารถเดินทางท่องเที่ยวต่อไปยังภาคอีสานได้
2. **ปรับปรุงป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยว** ป้ายสื่อความหมายให้ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวที่มีในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง และควรจัดทำแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีในชุมชน
3. **พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว** โดยมีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ ป้ายสื่อความหมาย ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว ห้องน้ำ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และศาลาพักผ่อน
4. **พัฒนาศูนย์กลางกลางให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกให้แก่** นักท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีหน้าที่ประสานแก้ไขความเดือดร้อนช่วยเหลือในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินได้รวดเร็ว และกระจากให้ครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยวในอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นและสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมชลประทานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนการจัดการที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการในชุมชน

1. **ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆ** ให้สอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยวและเหมาะสมกับวิถีชีวิตในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงกีฬาโดยอาจจะ

ส่งเสริมให้มีการจัดกีฬาทางน้ำตามแบบวิถีชุมชนท้องถิ่นหรือกีฬาสมัยใหม่ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น

2. สำรวจและคัดสรรเอกลักษณ์ที่เป็นจุดเด่นของชุมชน เพื่อกำหนดภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยว เช่น ในบริเวณอ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นมีผาดำและผาแดงที่เป็นจุดชมวิวที่สวยงาม ควรนำมาใช้เป็นเอกลักษณ์ส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมทั้งผลักดันให้เทศกาล ประเพณี และกิจกรรมในชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ หรือประเพณีลอยกระทง เชื่อมโยงเข้ากับแหล่งท่องเที่ยวหลัก
3. ส่งเสริมและผลักดันให้สถานประกอบการหรือสถานบริการให้มีมาตรฐานด้านการบริการ เพื่อสร้างความพึงพอใจและดึงดูดนักท่องเที่ยว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมชลประทานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนการจัดการที่ 3 การป้องกันและรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว

1. กำหนดมาตรการในการป้องกัน ดูแล รักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว โดยจะต้องมีการบังคับใช้กฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับต่างๆ อย่างจริงจัง และให้มีบทลงโทษตามกฎหมาย
2. ส่งเสริมให้มีการกำหนดมาตรฐานการบริการ และมาตรฐานความปลอดภัยในสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ
3. ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัครดูแลความปลอดภัยในพื้นที่ชุมชน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมชลประทานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ทั้งนี้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในตำบลห้วยไร่ นั้น ควรจะมีการส่งเสริมหรือผลักดันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยจะต้องสนับสนุน ช่วยเหลือให้ความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการท่องเที่ยว กระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และจัดสรรผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนอย่างเป็นธรรม รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นให้ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำในท้องถิ่นของตนเองอย่างคุ้มค่า

ในการดำเนินโครงการวิจัยในครั้งนี้ได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ โครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้มีการประเมินผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผลการประเมินในด้านกระบวนการและขั้นตอนการจัดงาน ด้านเจ้าหน้าที่และวิทยากร ด้านสถานที่จัดงานและสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านคุณภาพของการให้บริการวิชาการอยู่ระดับความพึงพอใจมาก (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

รายการประเมิน	คะแนนประเมิน (ค่าเฉลี่ย±SD)	ผลสรุป
ด้านกระบวนการและขั้นตอนการจัดงาน		
1. การให้ข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าก่อนการจัดอบรม	1.92±0.57	มาก
2. การให้ข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้ของเจ้าหน้าที่	2.00±0.65	มาก
3. ความเหมาะสมของระยะเวลาและขั้นตอนในการจัดงาน	2.28±0.54	มาก
4. เป็นงานที่เสริมสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการดำเนิน งานตามภารกิจของคณะ (การบริการชุมชน)	-	-
ด้านเจ้าหน้าที่และวิทยากร		
5. ความพร้อมของเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการ	2.00±0.65	มาก
6. การถ่ายทอดความรู้ของวิทยากร	1.96±0.61	มาก
7. การจัดกิจกรรมมีความต่อเนื่องและเหมาะสม	2.25±0.61	มาก
ด้านสถานที่จัดงานและสิ่งอำนวยความสะดวก		
8. แสง สี บรรยากาศและอุปกรณ์สื่อมีความเหมาะสม	2.60±0.65	มาก
9. สถานที่จัดการอบรมมีความเหมาะสม	2.12±0.67	มาก
10. วัสดุ อุปกรณ์ ประกอบการอบรมน่าสนใจ มีความทันสมัยและมีความหลากหลาย	2.24±0.60	มาก
ด้านคุณภาพของการให้บริการวิชาการ		
11. ประโยชน์ที่ได้รับจากการอบรมในครั้งนี้	1.80±0.58	มาก
12. การอบรมครั้งนี้เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้าง บรรยากาศการบริการวิชาการแก่ชุมชน	1.96±0.61	มาก
13. ผู้เข้าร่วมอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาการอบรมหรือกิจกรรม	1.72±0.61	มาก

ภาพที่ 4.7 การดำเนินกิจกรรมโดยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาครัฐและชุมชน

ภาพที่ 4.8 การปลูกต้นไม้เพื่อปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่

ภาพที่ 4.9 กิจกรรมการปล่อยปลาโดยเจ้าหน้าที่รัฐในชุมชน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล อาจารย์มหาวิทยาลัย (ภาพบน) ประชาชน และนักเรียนนักศึกษา (ภาพล่าง)

ภาพที่ 4.10 การรณรงค์เก็บขยะในบริเวณอ่างเก็บน้ำ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

ผลการสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชนในด้านแหล่งท่องเที่ยว สรุปว่าแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจในตำบลห้วยไร่ คือ อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่น และหนองฮี ประเพณีและวัฒนธรรมของตำบลห้วยไร่และพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ การฟ้อนแบบลาน และเทศกาลประเพณีลอยกระทงและเฉลิมฉลองอนุสรณ์สถานเมืองราด อีกทั้งยังเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว และภูกระดึง เมื่อทำการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวในด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น พื้นที่อ่างเก็บน้ำปากห้วยขอนแก่นมีความเหมาะสมหรือศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในตำบลห้วยไร่นั้น ควรจะมีการส่งเสริมหรือผลักดันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยจะต้องสนับสนุน ช่วยเหลือให้ความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นให้ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ ปันฟู และใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำในท้องถิ่นของตนเองอย่างคุ้มค่า โดยแผนการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนประกอบด้วย 1) การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน 2) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว 3) การพัฒนาสินค้า บริการในชุมชน และ 4) การป้องกันและรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว

5.2 ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและพัฒนาแผนกลยุทธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่
2. ควรหาแนวทางพัฒนาสินค้าพื้นเมือง OTOP ให้มีมาตรฐานและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว
3. ควรทำการศึกษาเอกลักษณ์ที่สำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และตำนานวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างแรงจูงใจในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและมีข้อมูลวิชาการที่ถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพร โชประการ และนริศรา แสงเทียน. 2553. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของแก่งสะพือ อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิชาการ มอบ.* 12(1): 60-73.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540. *การพัฒนาการท่องเที่ยวเรื่องกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. กรุงเทพฯ. มปท.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2552. *แผนการตลาดเร่งด่วนเพื่อฟื้นฟูภาพลักษณ์และกระตุ้นการท่องเที่ยว ปี 2552* (อัดสำเนา).
- เกษม จันทรแก้ว. 2547. *การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ชาลี นาวานุเคราะห์. 2548. *ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ*. คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพฯ.
- นิพนธ์ ตั้งธรรม. 2549. แนวคิดและหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. เอกสารประกอบการบรรยาย โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ “การบริหารทรัพยากร” หน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โรงแรม บี.พี. สมิทลา บีช รีสอร์ท อ.เมืองสงขลา จ.สงขลา 29-30 สิงหาคม 2549
- ปิยวรรณ คงประเสริฐ. 2551. *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ.
- พะยอม ธรรมบุตร. 2549. *เอกสารประกอบการเรียนการสอนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- แผนการตลาดการท่องเที่ยว. 2551. *สาระสำคัญของแผนการตลาดการท่องเที่ยว ประจำปี 2551*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2552. *นโยบายภาษีเพื่อกระตุ้นธุรกิจท่องเที่ยวไทย*. บทความวิจัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวิทย์ ยอดมณี. 2536. การพัฒนาการท่องเที่ยวกับนิเวศทัศน์. *วารสารการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม*. 5: 2-4.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2552. *การศึกษาเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์ภาคบริการของประเทศ*.
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่. 2554. *แผนพัฒนาสามปีองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่ (พ.ศ.2555-2557)*. องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่. เพชรบูรณ์.
- อนุชา เพียรชนะ. 2551. การถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการกลุ่มน้ำ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน บริเวณอุทยานแห่งชาติภูพาน และพื้นที่โดยรอบ. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง* 4(2): 103-120.
- Adachi, M., Bekku, Y.S., Rashidah, W., Okuda, T. and Koizumi, H. 2006. Different in soil respiration between different tropical ecosystems. *Appl. Soil Ecol.* 34: 258-265.

- Alexander, M. 1977. *Introduction to soil microbiology*. Wiley New York.
- Boo, E. 1991. *Ecotourism: The potentials and pitfalls*. Washington D.C.: World Wildlife Fund-US.
- Bush, M.B. 2000. *Ecology of a changing planet*. 2nd ed. USA: Prentice Hall.
- Ceballos-Lascurian, H. 1996. *Tourism, ecotourism and protected areas: the state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development*. Gland, Cambridge: IUCN.
- Crist, C. 2002. *Ecotourism and sustainable development*. The 6th International Conference 7- 8 September 2002. Bangkok: Institute of Ecotourism, Srinakharinwirot University.
- FAO, 1997. *State of the world's forests*. FAO, Rome, Italy.
- Gee, C., Makens, J. and Choy, D. 1989. *The travel industry*. 2nd ed., Van Nostrand Reinhold, New York.
- Gunn, C.A. 1994. *Environmental design and Landuse*. Travel tourism and hospitality research a handbook for managers and researchers. New York: John Wiley & Sons.
- IPCC. 2007. *IPCC fourth assessment report, climate change 2007 (AR4)*. Cambridge University Press, Cambridge UK.
- McIntosh, R.W., Goelder, C.R. and Brent, R.J.R. 1995. *Tourism principles, practices, Philosophies*. USA.
- Navanugraha, C., Pusingha, P. and Kanphai, S. 2008. *Climate change impacts on land degradation*. The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology.
- Newson, M. 1997. *Land, water and development: Sustainable management of river basin systems* (2nd). Routledge, London and New York, 423 pp.
- Stark, E. 1993. *Ecotourism, information please environment Almanac*. Boston: Houg Mifflin.
- World Economic Forum. 2009. *The Travel and Competitiveness Index: TTCl*.
- WTO (World Tourism Organization). 1993. *Sustainable tourism development*. USA.